
My EuroVision: EUNICroatia @ Hay Festival Europa28

Welcome aboard “My EuroVision: EUNICroatia @ Hay Festival Europa 28”!

Welcome on board the “My EuroVision: EUNICroatia @ Hay Festival Europa 28”!

Upstream of this competition, there is a project led by the HAY Festival (UK), Wom@arts (UK) in association with the European Short Story Festival (HR) aiming to shed light on the contribution of women across the fields of literature, sciences and the arts. The result is a collection of 28 essays, written by 28 prominent female authors, thinkers, writers and scientists, each representing a European country (at the time the collection was being gathered the EU was still composed of 28 countries). 28 authors for, at the time the collection was being gathered, the EU was still composed of 28 countries.

At the time, Europe hadn't known a health crisis as the COVID-19 for a century or so. At the time, Zagreb had not been shaken by an earthquake. These ever-changing,

inconsistent, adaptability-requiring times may be considered as the very essence of the collection though, which brings us to the essence of the competition: how do you find yourself, your space and your spirit in our contemporary European society?

The purpose of this booklet is to accompany you as you combine your experiences, opinions, and values with the views and perspectives reflected on a selection of 11 essays from the collection. None of the questions or activities are mandatory: they are only meant to help you to face, deconstruct, question, twist, oppose, expand the various topics tackled by the authors.

Why 11 essays? Because EUNICroatia is composed of 11 cultural institutions representing each 11 European countries. I would like to thank personally all the members of this cluster who contributed to the production of the facilitation texts and carried out “My EuroVision” project.

What is your vision of the future of Europe and how do you want to convey it? The collection takes the readers through a wide range of literary options: Leïla Slimani and Julya Rabinowich leaned on their statement, as witnesses, to share their visions; others, like Zsófia Bán, conjured up historical figures when Asja Bakic went beyond all corporeality. They tackled many issues, jumped back in times, materialized a “we”, wrote as “I”, sketched a “they”. Many of Europe’s compelling issues are dealt with: Silvia Bencivelli and Edurne Portela address increased nationalism while Annelies Beck and Hilary Cottam explore the outcomes of a lost faith within communities and its paralleled shift towards individualism. Renata

Salecl and Ana Pessoa question the role of the technology in future changes whilst Yvonne Hofstetter analyses Europe’s relation to “third-countries”, to the Otherness. You will see that climate change, States’ responsibility and accountability, immigration, among others, are underpinning their thinking. Feel free to explore other issues, that matter dearly to you, that you felt may be absent here.

Let me conclude by underlining that all essays hide in hope. Hope in Humanity, hope in our empathy, hope in our capacity to take action.

The medium matters and the arts have proven to offer a set of very powerful means of expression. Imagine the Europe you wish for. What ploy and medium will you choose to express your vision of the future of the EU?

We can not wait to meet you.

Guillaume Colin, President of EUNICroatia, on behalf of EUNICroatia team.

AUSTRIJA

Julya Rabinowich

*rođena 1970., austrijska autorica,
dramaturginja, slikarica i prevoditeljica*

“Pukotine u ledu”

Europa kakvu danas poznajemo, Europa zajedničkih elemenata, još je mlada. Gotovo kao i ljudi koji su bez razmišljanja zgrabili u njezino bogatstvo prilika koje im je poput vilinskog dara spušteno u kolijevku. Stara Europa polako se udaljava, naočigled blijedi u sjećanju, gotovo nestaje iz svijesti novih generacija. Svijet određen granicama, ponekad nepremostivima, položen između Istoka i Zapada. Žestoko čuvane granice, pojačane bodljikavom žicom, pune boli i smrti. Granice preko kojih se dramatično pokušava pobjeći, s vojnicima i zemljom koja nosi krvav trag. S patrolama i promuklim lavežom pasa čuvara. Berlin je bio srce te razlomljenosti Europe, zastrašujući i fascinantno hibrid Istoka i Zapada. Zapadne i Istočne Njemačke, SR-a i DDR-a. Spojen dobro čuvanim pukotinama među svjetovima. Checkpoint Charlie bila je svemirska luka za skok u drugu galaksiju. Ljudi s bilo koje strane nisu imali pojma što se nalazi iza granice. Prelazak iz svijeta u svijet bio je pad u crnu rupu. Istočni blok završavao je pred Željeznom zavjesom. Hladni rat zadržao je dah i svijet se smrznuo, a Beč je bio mali, često posjećivani otok između dvaju polova. Baš je tada plima odnijela i moju malenu obitelj u Beč i ondje nas naplavila. Srećom.

Kad sam imala devetnaest godina, to naizgled stabilno stanje letargije počelo je popuštati. Cigle su olabavile u zidovima i popadale po tlu, tresnuvši preko desetljećima starih granica povučenih da podijele zemlju; kako na karti, tako i u stvarnosti. Malo-pomalo, Europa kakvu smo poznavali pretvarala se u novu, otvorenu, zajedničku Europu. Nedugo nakon pada Zida, odselila sam se u Berlin. Velika euforija, opijenost slobodom i kreativni dijalog uzduž Zida iskustva su zauvijek usidrena u mome umu – bistrija, snažnija, napetija, tajanstvenija i uzbudljivija

od bilo čega drugoga. I nikada to neću zaboraviti, taj osjećaj novog početka. Sa svim novim, ali ipak poznatim elementima.

Kad su padali prvi dijelovi Zida i kad se ispisivala suvremena povijest – opipljivo, očigledno, zajednički – Europa još nije bila ono što će postati nekoliko godina poslije. Premostilo se ono što je Njemačku nekoć podijelilo napola. Pred nama su sjajna vremena, mislili smo tada. Ali što je bilo iza nas? Ta čelična ograda nije bila prva, ni jedina.

Europa je nekoliko puta odijevala haljinu od bodljikave žice. Ljudi kojima nije bilo dopušteno napustiti zemlju umirali su, tjerani da se skrivaju, gonjeni kao životinje, ponižavani, oduzimana im je ljudskost, izgladnjivani su, koža im je visjela s kostiju. Djeca su se igrala među truplima, tražeći zaštitu od vjetra, kiše, snijega. I to je povijest Europe. Nikada više, rečeno je tada, a danas ponovno gledamo u lice toj užasnoj dehumanizaciji, ponovno je među nama i juri sve brže i brže, premda još nije iskočila iz tračnica. Ne još. Naša je zajednička Europa odgovor na razaranje europskoga tijela koje je donio Holokaust. Ono što nam je zajedničko želi staviti iznad onoga što nas razdvaja. Želi srušiti granice našeg uma i teritorija. Želi nas ujediniti i omogućiti zajednički rast. Želi učiniti sve suprotno od onoga što je bilo prije. Ideja je predivna. I pomalo varljiva. Civilizacijski je led tanak, pretanak da podnese pokusna bušenja političke prirode. Led je tanak i u ovakvim vremenima njegovo se pucanje glasno čuje.

Empatija bi čovječanstvu mogla pomoći da preživi. Usput, ova agresija i manjak empatije smrtni su grijesi koje Stephen Hawking opisuje kao prijetnju opstanku ljudske vrste. Što učiniti kad razina inhibicije pada dok razina mora

raste? Očekuju nas nepoznate plime. Sigurnost i zaštita na koje smo tako naviknuli – nitko nam ih više ne jamči. To je puko obećanje koje se možda neće održati ako se iskopaju rovovi. Imamo samo jedan svijet, ovaj svijet, i u ovom je trenutku Hawkingova preporuka za selidbu u svemir nedostižna znanstvena fantastika.

Vode se dižu. Inhibicija međutim opada.

Stephen Hawking bio je genijalan znanstvenik čije su teorije i više nego utemeljene; jedan i jedinstven. Ja sam tek jedna od mnogih spisateljica. Pa ipak, želim vjerovati u bolji svijet i bolji ishod. Želim vjerovati u čovječanstvo. I njegovu sposobnost da raste. Želim vjerovati da možda ne moramo samo razvijati oružje koje nam po tko zna koji put donosi smrt i izumiranje. Možemo razviti i nov način suradnje, kulturu dijaloga koja bi mogla osigurati drugačiju budućnost za nas.

I što sada, Europo? Od onoga što je nekoć bilo podijeljeno sada se očekuje da raste. Doduše, istovremeno raste i otpor prema ujedinjenju. U porastu je i nacionalizam. Nacionalizam koji je Europska Unija odlučila uništiti, jednako kao i nacionalizam čiji su politički predstavnici razvili osobitu bliskost s Rusijom, naročito s Vladimirom Putinom. Ne bez razloga, po svemu sudeći, budući da stalno pronalazimo dokaze o njegovim transferima strankama kao što je primjerice ona Marine Le Pen.

Što bi moglo zatvoriti ovu pukotinu? Što bi moglo zaustaviti rascjepkanost?

Treba nam Europa zajedništva. Europa empatije. Europa suradnje i jednakih mogućnosti. Možemo dosegnuti zvijezde – makar i one na plavoj tkanini – samo ako čvrsto stojimo na nogama. Treba nam Europa samouvjerenosti. Moralnih vrijednosti. Tu dolazimo do sljedećeg pitanja. One razvikane europske vrijednosti – što su one zapravo?

Slavljenje prošlosti i negiranje njezinih zločina? Ili prisjećanje na ono što ljude čini ljudima: suosjećanje i odgovornost? Prisjećanje na ono što Europljane čini Europljanima: prosvjećenost i humanizam? Ako je sve to točno, kako onda objasniti sve one smrti na Mediteranu? Beživotna trupla plutaju vodama plaža na kojima ćemo ljetovati – hoćemo li potisnuti pomisao na njih ili ćemo to spriječiti?

Kako Europa objašnjava propast granica? Kako objašnjavamo prihvatne centre u Grčkoj, izgladnjele izbjeglice u Mađarskoj, gdje im država odbija dati hranu kako bi što brže napustili zemlju? Kako Europska Unija može gledati sve što radi Viktor Orban, gušenje slobode medija, puštanje najgorih nagona da divljaju – a pristaše desnice uvijek su vođeni njima, jednostavnim, učinkovitim i jeftinim rješenjima koja će nas skupo stajati...

Ovaj tekst pišem u Beču, gradu koji je uvijek balansirao između Istoka i Zapada. To je Checkpoint Charlie druge vrste, političko uporište u stilu *Trećeg čovjeka* i neutralno sjedište Ujedinjenih naroda. Ali Austrija je zemlja koja je, za razliku od Njemačke, prikrila svoju ulogu u Holokaustu – mitom o tome da je zapravo Hitlerova prva žrtva – a istovremeno je i zemlja s razvijenim humanitarnim sektorom, zemlja koja mi je dala novi dom i koju smatram svojom, zemlja od koje zato zahtijevam da učini pravu stvar više nego što to zahtijevam od drugih mjesta koja mi nisu toliko bliska. Volim uske, vijugave ulice oko Katedrale sv. Stjepana, volim veličanstvene građevine uz Ring, rustikalne taverne u kojima se služi domaće vino, muzejsku četvrt i njezinu otmjenost, širok raspon kulture koji nudi, književnost i britak um, te volim sigurnost i zaštitu koju i dalje pruža. Ali ipak: dok sjedim za stolom i gledam kroz prozor, vidim Stolpersteine, kamenje spoticanja, mesingane

kocke na kojima su upisana imena Židova ubijenih nakon 1938., sjećanje izliveno u metalu pred ulaznim vratima njihovih nekadašnjih zgrada. Na vratima desno do mene netko je nacrtao svastiku na prašnjavom staklu stana koji se renovira. To je europska stvarnost. Vratilo se ono što smo mislili da smo prevladali. Trenutačno je još nestabilno, mutno, još se nije sasvim materijaliziralo; razum još sanja i stvara svoja čudovišta.

Želimo li biti primjer moralnosti, utjelovljenje uzrečice *nikada više*, želimo li biti prosvijećeni i humani? Tada se moramo dotaknuti ovih pitanja. Ozbiljno. Odlučno. Nije nam ostalo mnogo vremena. Struktura se već ljulja, cigle već padaju s fasada koje su se nekoć činile tako čvrstima, led nam već puca pod nogama. Pozorno slušajte. Možete ga čuti i sada. Želimo li biti i ostati ljudi? Dobro. Poduzmimo onda nešto. Odmah.

Prevela Marta Huber

Razgovarajmo i promišljajmo o tekstu

Razgovor s autoricom

u sklopu Hay Festivala pogledajte na:

Nationalism and populism II

Povijesni kontekst

- Stara Europa na koju se autorica referira odnosi se na Europu, posebno Berlin, u vrijeme Hladnog rata, razdoblje međunarodnih odnosa od kraja 1940-ih do početka 1990-ih, obilježeno međusobnim suprotstavljanjem i nadmetanjem SAD-a i SSSR-a te njihovih saveznika u globalnim geopolitičkim, gospodarskim i drugim odnosima. Hladni rat isključivao je izravni oružani sukob vodećih sila, ali su one u mnogobrojnim sukobima širom svijeta često podupirale suprotne zaraćene strane, sukobljavajući se na taj način preko posrednika. Premda geopolitički prouzrokovan problemima poratne Europe (tzv. berlinska kriza i podjela Njemačke 1948. –1949.), Hladni se rat odrazio i na niz tek stvorenih afričkih i azijskih država. Političke promjene u SSSR-u od 1985. potaknule su proces okončanja Hladnoga rata, pa od početka 1990-ih započinje razdoblje suradnje zapadnih sila i Rusije.
- Zid (odnosi se na Berlinski zid) – granični zid između Istočnog i Zapadnog Berlina od 1961. do 1990. Simbol ideološke i geopolitičke podjele Njemačke i poratne Europe te najznačajniji simbol Hladnog rata. Bio je dug 46 km i visok 3,5 m sa sigurnosnom zonom širokom 100 m.
- Checkpoint Charlie – jedan od najpoznatijih graničnih

prijelaza između Istočnog i Zapadnog Berlina između 1945. i 1990. Naziv "Charlie" potječe iz NATO-ove abecede i predstavlja treće slovo. Srušen je 22. lipnja 1990. kao dio procesa koji je vodio ujedinjenju Njemačke.

- Marine Le Pen – predsjednica krajnje desne francuske stranke Nacionalno okupljanje (RN), smatra se jednom od najkontroverznijih francuskih političarki. U svojem izbornom programu zalaže se za "jačanje sigurnosti" te za čvrstu borbu protiv ilegalne imigracije i terorizma.
- Stephen Hawking (1942. – 2018.) – britanski teorijski fizičar i kozmolog, djelovao je u području opće teorije relativnosti i kvantne fizike. Nastavljao je pokušaje stvaranja jedinstvene teorije svemira, tzv. teorije svega (*theory of everything* – TOE).
- Vladimir Vladimirovič Putin – ruski političar i predsjednik Ruske Federacije. Svojom politikom pridonio je političkoj stabilnosti i razvoju Rusije, ali je kritiziran zbog jačanja autokratskih tendencija u njegovu režimu.
- Viktor Mihály Orbán – mađarski političar i premijer Mađarske koji je proveo radikalne reforme mađarskoga konstitucionalnog, upravnog i političkog poretka, od kojih su neke potaknule međunarodne kritike i domaće prosvjede.

Pripovijedanje i struktura teksta

- Koja je simbolika naslova teksta "Pukotine u ledu"?
- Što je zajedničko Staroj Europi i Europi danas, a što ih razlikuje?
- Koje bitne pojmove, teme i probleme autorica spominje? Koje su od tih tema danas aktualne?
- Kako se Hrvatska odnosi prema problemima današnje Europe koje autorica ističe u tekstu?
- "Ono što nam je zajedničko želi se staviti iznad onoga što nas razdvaja." Što autorica želi reći tom rečenicom?
- Što biste vi poduzeli za bolju, sigurnu i humaniju Europu?

Budimo kreativni!

- Nacrtajte svoju vlastitu kartu Europe, odaberite glavni grad, zastavu i naslov himne.
- Autorica govori o dvije različite verzije Europe – razjedinjenoj i ujedinjenoj. Podijelite se u dvije grupe i istaknite pozitivne i negativne strane obiju Europa.
- Pictionary – podijelite se u dva tima i pogađajte riječi iz teksta uz pomoć slika koje crtate kao tragove (natuknice) za svoje suigrače.

BELGIJA

Annelies Beck

rođena 1973., belgijska novinarka

“Kako režirati Europu?”

Odgovor Umberta Eca na moje prvo pitanje bio je gromoglasan smijeh. Sjedili smo u taksiju, vozili se po Rue Royal kroz Bruxelles, prijestolnicu Europe. U to sam vrijeme bila mlada novinarka i radila sam na svom prvom romanu (činjenice se ne mogu mjeriti s istinskim iskustvom, tako mi se činilo). On je pak bio Umberto Eco, talijanski pisac i europski intelektualac. U vožnji do aerodroma išli smo zaobilaznim putem, da izbjegnemo gužvu; tako sam mogla ukrasti malo vremena za intervju. Upitala sam ga sviđa li mu se Bruxelles. Samo se nasmejao. "Budući da vi ovdje živite, pristojno je reći, 'Da, naravno'. To nije zanimljivo pitanje." Bio je to početak našega razgovora.

Bio je srpanj 2001. Kad pogledam unatrag, pomislim da je to bilo posljednje ljeto nevinosti: do 9/11 ostalo je još nekoliko mjeseci, Facebook će nam početi krasti pozornost tek za godinu ili dvije, a klimatske promjene nisu se smatrale većom prijetnjom nego što su to bile 80-ih i 90-ih, kada smo svi nosili majice s natpisom *Više nemamo vremena za bacanje*.

Doista sam živjela u Bruxellesu, Eco je bio u pravu, a toga je ljeta i Europa stigla u grad. Tako se samo kaže. Naravno, Bruxelles je već godinama bio prijestolnica Europske Unije. EU je davno stigao u Bruxelles kao komadić stakla koji se zabija u dlan. Bio je zaseban dio grada u kojem su zgrade sa zrcalnim staklima trebale odavati ideju transparentnosti više nego što su je zaista i provodile. Ondje je i pivo bilo skuplje, a "eurokrati" su svakog tjedna dolazili i odlazili avionom i dobivali visoke plaće. Izvještaji o tome što se događa u EU-u uglavnom su se više fokusirali na njezine institucije nego na Europljane. Ukratko, malo je ljudi u Bruxellesu, pa čak i izvan njega, osjećalo bilo kakvu povezanost s EU-om, bez obzira na uvođenje zajedničke

valute i jeftine radne snage koju je ono sa sobom donosilo.

Ali to će se ubrzo promijeniti. Belgija je preuzela šestomjesečno predsjedanje vijećem šefova i premijera europskih država. Ideja je bila usaditi srce u Europsku Uniju, srce koje će se zvati Bruxelles. Tadašnji belgijski premijer Guy Verhofstadt – koji je volio simboliku i čvrsto vjerovao u EU – skupio je grupu mudrih muškaraca (i dvije žene) iz svih dijelova Europe kako bi osmislili najbolji način da Bruxelles učine prijestolnicom cijele Europe i, još važnije, svih Europljana. (Da, 2001. još je uvijek bilo moguće uključiti samo dvije žene među te velike umove.)

"Možda bi to mogla biti zgrada? Ili skladba? Ili spomenik...?" premijer se naglas zapitao. Odluka je bila na okupljenim mudracima. Raspravljali su se o tome na večeri u kući Erazma Roterdamskog, mjestu gdje je Erasmus Desiderius – humanist i prototip europskog intelektualca – boravio nekoliko mjeseci tijekom 1521., pisao pisma, uživao u predivnom vrtu i s prijateljima se raspravljao o stanju u svijetu. Jedan od sudionika 21-stoljetne verzije te razmjene ideja bio je i Umberto Eco, čovjek s kojim sam na kraju toga dana podijelila taksi. Rezultati *brainstorminga*, ića i pića u kući Erazma Roterdamskog još nisu bili sasvim jasni. (A poslije se pokazalo da nikada neće ni biti.) Eco je međutim imao stav o tome i nije mu ga bio problem podijeliti.

"Pravi je grad kao kazalište. Nudi šire perspektive i pomno planiran razmještaj grandioznih spomenika. Morate biti oprezni: kad nabacate previše impozantnih građevina, one izgube čar, sjetite se samo nacista." Vozili smo se duž Rue Royal prema Palači pravde, divovskoj građevini sa zlatnom kupolom, već desetljećima skrivenoj skelama kao da se

neprestano pokušava spasiti od propasti, umjesto da se obnavlja i popravi. Ta metafora, ne treba ni reći, Ecu nije promaknula.

"Da bi se neki grad, Bruxelles ili bilo koji drugi, smatrao prijestolnicom EU-a, nisu dovoljni dizajnerski spomenici, skladba ili skulptura."

Stali smo u Europskoj četvrti i popili kavu – pravu kavu – na terasi Luksemburškog trga, ispred Europskog parlamenta. "Mislim da ovo može funkcionirati jedino kao sjedište, mjesto gdje svaki Erasmusov student ima obvezu, intelektualnu i moralnu, provesti barem tri mjeseca tijekom studija. Grad u kojemu se vladajuća klasa sutrašnjice uči struci, zbližava se s drugima i s gradom." Oči su mu zasjale. "Kad kažem zbližavanje, mislim to u najdoslovnijem smislu: vjenčati se, naučiti tuđi jezik, cijeniti tuđu kuhinju."

Eco mi je pričao o svojoj ženi, Njemici, i o svojoj omiljenoj hrani. "Za trideset godina Europa će biti šaren kontinent, ne samo po pitanju boje kože nego i po pitanju ideja. Bit će to kontinent na kojemu će sve religije morati živjeti zajedno. Naučiti kako prihvatiti kulinarsku tradiciju onoga drugoga temeljni je način da se nauči nešto o njegovom mentalitetu!"

Bila je to uzbudljiva ideja: Bruxelles koji bi istovremeno bio i magnet i odskočna daska novoj generaciji, prvoj pravoj europskoj generaciji, od Varšave do Londona, od Stockholma do Madrida, neovisno o tome upravljali ona institucijama i umjetnički oblikuje europsku stvarnost ili razmjenjuje recepte i povrće koje je uzgojila u vlastitom vrtu. Dojmila me se njegova vizija budući da

i sama pripadam *interrail* generaciji koja je studirala u inozemstvu: savršeno sam mogla zamisliti taj vrtlog mladih perspektivnih osoba koje slično razmišljaju. Ali, bi li to moglo funkcionirati za sve?

Bilo je vrijeme da Eco uhvati svoj let.

Danas nema šanse da taksijem na putu do zračne luke (pa čak ni Uberom) nađete neki drugi, zaobilazni put kroz centar Bruxellesa. U borbi za javni prostor automobili već dvadeset godina gube od pješaka, električnih bicikala i javnoga prijevoza, a sve dok se ta bitka zaista ne završi, ljudi plaćaju vremenom, zdravljem i živcima. Palača pravde i dalje stoji, omotana skelama. U Europskoj četvrti izraslo je još staklenih zgrada, dodatak već postojećem zamršenom labirintu toga dijela grada preko kojega se nadvijaju pukotine financijske krize iz 2008. Teroristički napadi 2016. godine ogolili su druge pukotine u tkivu grada. Bruxelles se, baš poput Europe, promijenio.

Pitam se što bi Umberto Eco mislio o Europi danas – umro je u veljači 2016. Njegove ideje o prosvijećenim europskim birokratima i političarima mnogima bi se, bez sumnje, činile elitističkima. Onima bi se drugima pak njegovo pridavanje važnosti lokalnim i povijesnim tradicijama činilo provincijskim.

Dok su budućnost i oblik Europe nekoć bili tek dio uljudne rasprave privilegiranih političara i intelektualaca, danas je to isto pitanje mnogo važnije od uloge koju "Bruxelles" ima. Razgovor se pretvorio u nadvikivanje političkih stranaka koje prozivaju jedne druge ("elitisti", "nacionalisti", "kozmpopoliti" itd.) i, još važnije, dovode u pitanje ulogu Europske Unije. EU je ili previše ili premalo, preglasan ili

pretih, preujedinjen ili prepodijeljen.

Muškarci i dalje moraliziraju, ponekad čak i razumno. No, na sreću, sve više i više žena diže svoj glas i žele da ih se čuje. Eco je bio pravu: veze se stvaraju preko granica. "Klimatski klinici" izlaze na ulice, nadahnuti djevojkom iz Švedske, i pozivaju EU na odgovornost za ono što bi trebala činiti, a ne čini. Mladići iz Mađarske i Belgije nazivaju se *identitaristima* i dovode u pitanje sveukupnu ideju EU-a. Predmet rasprave više nisu simboli ili temeljni kapital. Sljedeća generacija govori o preživljavanju, priznavanju, dostojanstvu i domu, premda na mnogo različitih i proturječnih načina.

Bez obzira na to je li riječ o odbijanju EU-a kao izvora svih zala ili prihvaćanju kao početka rješenja, Unija je napokon, i pomalo ironično, u središtu rasprave. Kada bolje razmislim, "rasprava" je previše civilizirana riječ za sukob koji se vodi na toliko različitih strana: više na ulicama i društvenim medijima nego u političkim arenama. Politika je postala spektakl, kazališna predstava u kojoj efekt nadilazi suštinu. Potiče lučenje adrenalina i podiže uloge. "Unutarnja emigracija" Europljana koji se u svojoj zemlji više ne osjećaju dobrodošlo i koji se, prema riječima Hanne Arendt, povlače u unutarnje svjetove, u "nevidljivost misli i osjećaja", prijeti uništenjem europske konstrukcije u jednakoj mjeri kao i stvarni ljudi koji prelaze Mediteran. Migracija se ne događa samo ljudima nego i u umovima. Građani ili umorno odmahuju glavom ili svemu okreću leđa.

Ali priča *jest* u nastajanju i odigrat će se daleko izvan granica teatra zvanog Bruxelles. Neki se dijelovi scenarija

pišu u preookeanskim kulisama i šapuću onu poznatu frazu "preuzmi kontrolu". Drugi se dijelovi testiraju na građanskim panelima ili forumima koji redizajniraju demokraciju imajući na umu budućnost. Svaki Europljanin, novi i stari, onaj koji je već ovdje ili koji tek dolazi, ima udio u ovoj priči – u ovim pričama. Postoji naime mnogo, mnogo verzija ove priče. "Šire perspektive" o kojima je govorio Eco raspršeni su nego ikada, kao kaleidoskop čiji se djelići neprestano razmještaju u nezamislive uzorke.

Kako onda spojiti i premostiti sve elemente, sve te ljude različitih osobnosti? Kako ostaviti dovoljno prostora za manevriranje, a u isto vrijeme zadržati kontinent ujedinjenim? Je li se moguće spojiti, a u isto vrijeme poštovati *gdje*, *odakle* i *kako* svih dijelova koji čine cjelinu? Brexit nas je naučio da odvajanje ima cijenu. Čini se da je, od posljednjih europskih izbora, sve manje onih koji žele van, ali sve više onih – i to, čini se, glasnijih – koji bi htjeli da su stvari drugačije.

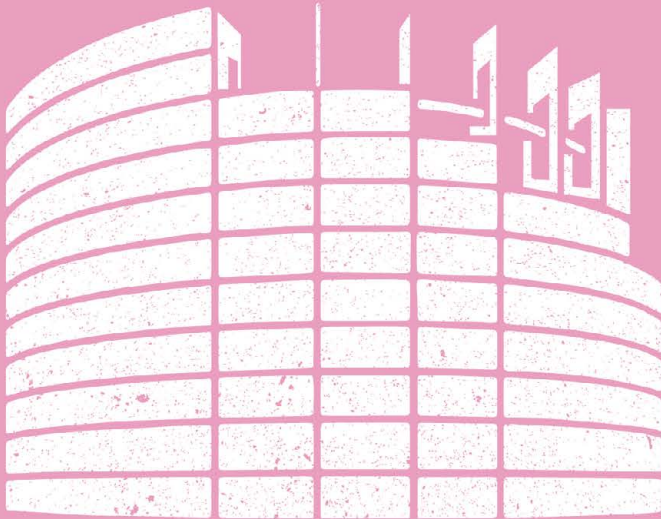
Podloga koja se temelji na činjenicama neće biti dovoljna da europski projekt izdrži. Prazno je kazalište, bez obzira na to koliko glamurno izgledalo, mjesto bez duše. Nije riječ o jednoj priči koja bi trebala doći pod svjetla reflektora. Trebalo bi biti prostora za još. Priče mogu funkcionirati na bezbroj načina, same po sebi nisu dobre ili loše. Ali više nego novonastali simboli, priče mogu otvoriti srca i umove te ogoliti zajedničku humanost svih ljudi. Mogu se poput klina zabiti u datosti koje zvuče tako sablasno i koje se prodaju kao nepobitna istina.

Ja sam i dalje novinarka koja pokušava naći uporište u

činjenicama. Prije svega sam, ipak, spisateljica koja istražuje komplicirane načine našeg postojanja. Moje prvo pitanje Ecu, "Sviđa li vam se Bruxelles", nije bilo zanimljivo – bio je u pravu. Treba postaviti druga pitanja: "Što mislite o...? Što osjećate prema...? Tko ste vi...? Kakav je vaš život? Što biste predložili?...". Pitanja koja pokreću priče. Moć priče krije se u glasu koji progovara. Moć priče krije se u njezinoj slojevitosti. Moć svake priče krije se u tome da je netko poslušao.

Prevela Marta Huber

Razgovarajmo i promišljajmo o tekstu

Razgovor s autoricom

u sklopu Hay Festivala pogledajte na:

Europe under the storm

Kontekst

- Bruxelles – glavni grad Belgije od nezavisnosti države 1830. Dan je većine institucija Europske unije i stoga se smatra prijestolnicom Europske unije.
- Umberto Eco – svjetski poznati talijanski pisac, intelektualac i akademik. Rodio se 1932. i preminuo 2016.

Pripovijedanje i struktura teksta

- Zašto autorica smatra da je srpanj 2001. godine “bilo posljednje ljeto nevinosti”?
- Koja se mjesta u Bruxellesu spominju u tekstu? Imenujte ih, nađite na karti i pronađite fotografiju za svaku lokaciju.
- Kako se danas Bruxelles razlikuje kao grad od onoga što je bio 2001.?
- Bruxelles je opisan kao “prijestolnica Europske unije”. Koje se europske institucije nalaze u Bruxellesu? Koje su njihove funkcije? Koja je uloga Hrvatske u tim različitim institucijama?
- Annelies Beck prisjeća se kakva je bila Europska unija 2001. godine. Na temelju njene priče i svojeg istraživanja navedite koje su razlike između Europske unije u 2001. i u 2020.?

Budimo kreativni!

- "Ukratko, malo je ljudi u Bruxellesu, pa čak i izvan njega, osjećalo bilo kakvu povezanost s EU-om..."

Smatrate li da je danas ista situacija? Kao hrvatski državljanin i vi ste dio Europske unije: što to znači za vas? Što biste željeli reći o svom europskom identitetu? Što biste željeli pitati Europsku uniju? Napišite tekst (otvoreno pismo, pjesmu: poeziju, slam, rap...) kako biste se izrazili na tu temu.

- Annelies Beck opisuje događaj kada je 2001. belgijski političar okupio europske intelektualce "kako bi osmislili najbolji način da Bruxelles učine prijestolnicom cijele Europe i, još važnije, svih Europljana." Simbol je mogao biti zgrada, skladba, spomenik...

Što je potrebno da Bruxelles bude prava prijestolnica Europe? Sami izmislite simbol svih Europljana: nacrtajte ga, opišite, otpjevajte, izgradite...

- Umberto Eco bio je vrlo zainteresiran za europski identitet. Njegova je izjava: "Jezik Europe je prevođenje." Zašto, po vašem mišljenju?

Osmislite kratki skeč s ovim citatom kao naslovom. Zamislite, na primjer, susret dvaju europskih državljanina i kako oni pokušavaju komunicirati. Možete iskoristiti kazališnu vježbu kako biste se zabavili. Dva glumca se nalaze na pozornici: prvi igra osobu koja

dolazi iz strane zemlje i koja govori na nekom izmišljenom jeziku, a drugi je njegov tumač i publici prevodi priču na stvarnom jeziku!

- Sasvim slučajno inicijali Umberta Eca isti su kao i oni Europske unije (franc. Union Européenne). Smislite neke druge izraze upotrebljavajući slova U i E povezane s europskim identitetom. Napravite veliki poster na kojem ćete napisati i nacrtati te riječi.
- Napišite dijalog o susretu Annelies Beck i Umberta Eca, zatim ga odglumite s prijateljem. Neka vam ovaj tekst bude inspiracija... ali možete ubaciti i svoje ideje! Treći prijatelj može glumiti taksista.
- Annelies Beck shvaća da je postavila Umbertu Ecu nezanimljivo pitanje. Zamislite da poput nje imate priliku upoznati slavnog talijanskog pisca. Koja biste pitanja postavili? Što biste željeli znati o njegovoj viziji Europe danas?
- Umberto Eco preminuo je 19. veljače 2016., pa tako nije doživio referendum za Brexit. Što mislite kakvo bi bilo njegovo mišljenje? Kreirajte izmišljeni intervju s Umbertom Ecom.

FRANCUSKA

Leïla Slimani

*rođena 1981., novinarka i spisateljica
francusko - marokanskog podrijetla*

“Naša mediteranska majka”

Što ako se budućnost slobode piše u Magrebu? Što ako svrnemo pogled na drugu stranu Mediterana i ondje nađemo najuzbudljivije kolektivne pustolovine, razaberemo obris novog oblika demokracije u kojem ljudi propituju nasilje, ekonomsku moć i razvoj društva na nove načine?

Od 2011. do 2019. narodni ustanci promijenili su sudbinu Tunisa, a zatim i Alžira. Stajala sam na aveniji Bourguiba kada je počela Revolucija jasmina i imam neka nevjerovatna sjećanja na trenutke koje sam podijelila s tuniskim narodom. Izvještavala sam o Ben Alijevu Tunisu kao novinarka od 2008. do 2011. i tada mi se činilo da ta zemlja i njezini mladi umiru. Mlade su ljude na ilegalnu emigraciju i samoubojstvo nagnale nacionalne boljke: brutalnost policije, ekonomska kriza, endemska korupcija i masovna nezaposlenost. Vladajući režim toliko je dubinski i sistemski potkopao Tunis da je teško bilo zamisliti izlaz iz te situacije. U Alžiru su slični uzroci rezultirali srodnim ishodima. I ondje se, također, osjećalo golemo oduševljenje i među promatračima i među prosvjednicima. Kao što je to sročio alžirski novinar i pisac Kamel Daoud: "Zaboravili smo da smo narod, a na ulici smo se ponovo ujedinili, u radosti i smijehu."

U Europi nitko nije predvidio uspon ovih narodnih pokreta jer je prošlo gotovo deset godina otkako je Europska Unija prestala pokazivati interes za Magreb. Dok sam bila studentica, o Mediteranu se još govorilo kao o oblasti koja utječe na Europu. Sjećate li se Turske kako izlaže argumente za svoje pristupanje klubu 27 zemalja članica? Čak ni Maroko nije isključio mogućnost postepenog ulaska u Uniju. Postoji priča da je kralj Hassan II. unajmio tim marokanskih i španjolskih inženjera da naprave prezentaciju njegova plana da sagradi most koji bi

povezivao Afriku i Stari kontinent za sastanak s Jacquesom Delorsom, koji je tada bio predsjednik Europske komisije. Godine 2008. francuski predsjednik Nicolas Sarkozy htio je ostvariti taj san o spajanju juga i sjevera stvaranjem Unije za Mediteran. Ipak, nijedna se čvrsta unija nije mogla sagrađiti s grupom diktatora poput Muammara al-Gaddafija, Bašara al-Asada i Hosnija Mubaraka*.

Ja sam iz Magreba, ja sam sâm s Mediterana. Moja je veza s Europom izgrađena preko tog mora. Za mene *mare nostrum* nije bilo ni granica ni groblje, barem ne tada, već obris jedne zajednice. Kod Homera Mediteran je *hygra keleutha*, tekući put, prostor prijelaza i dijeljenja. Ono je naše zajedničko naslijeđe. Odisej je pristajao diljem afričke obale baš kao i na grčkim otocima. Kada sam prvi put posjetila Španjolsku, Portugal i Italiju, obuzeo me osjećaj bliskosti. Kako stoga objasniti trenutačnu nesposobnost Europe da se suoči s tim morem? Kako možemo razumjeti način na koji je namjerno okrenula leđa Mediteranu, kada je njegov južnjački tropizam jedno od najsretnijih obilježja našega kontinenta? Izgubili smo Mediteran i izdali taj temelj svojeg identiteta. Koliko je poniženja i tragedije na tim brodovima što lutaju morem, neželjeni. Koliko je užasno vidjeti mladež Magreba i Afrike kako okreće leđa kontinentu koji ih je odbacio i iznevjerio.

Austrijski pisac Stefan Zweig posvetio je velik dio svog publicističkog djela europskom pitanju. U članku objavljenom prije Drugog svjetskog rata, Zweig piše da mu je prognanik iz Rusije jednom rekao: "Nekoć davno čovjek

je imao samo tijelo i dušu. Sada mu treba i putovnica, inače se prema njemu ne odnose kao prema čovjeku." Zweig, koji je gledao kako europski kontinent tone u užas fašizma i genocida, dodao je: "Prva vidljiva manifestacija moralne epidemije našeg stoljeća bila je ksenofobija: mržnja, ili u najboljem slučaju, strah od drugoga. Posvuda su se ljudi branili od stranaca, isključivali ih i izolirali. Sva poniženja koja su nekoć bila rezervirana za kriminalce, sada su se nanosila putnicima." I dan-danas pitanje emigracije temeljno je, središnje pitanje jer će o budućnosti kontinenta odlučivati naša sposobnost da prigrlimo Drugoga, ali i da o njemu promišljamo.

Europska Unija, sagrađena na ruševinama Drugog svjetskog rata, zamišljena je kao utjelovljenje pacifizma i dobrobiti dijaloga. Bilo to kroz Schengen ili Erasmus, ona se zalagala za revolucionarnu ideju budućnosti temeljene na brisanju granica i poticanju cirkulacije ljudi, proizvoda i ideja. Lako je to danas zaboraviti, ali u trenutku u kojem su osnivači zamislili europski projekt, on je bio istinski inovativan, čak i subverzivan. Okrećući leđa ratobornoj viziji svijeta u kojoj je čovjek čovjeku vuk, Europska Unija osmišljena je da bi promovirala međusobnu pomoć i suradnju. Velika je šteta što neki danas smatraju ovaj demokratski ideal zastarjelom, ustajalom utopijom, dok se nacionalistički govori dočekuju s oduševljenjem, a zidovi grade na našem kućnom pragu.

Ipak, Europska Unija također snosi neku odgovornost za ono što joj se dogodilo. U posljednjih deset godina Unija se često odricala vlastitih moralnih principa, dolijevajući tako ulje na vatru nacionalističkim i populističkim argumentima. Europski vođe pokazali su sramotnu količinu cinizma u svom neprekidnom davanju prioriteta

* Muammar Gaddafi: *de facto* vođa Libije od 1969. do 2011.
Bashar al-Assad: predsjednik Sirije od 2000.
Hosni Mubarak: predsjednik Egipta od 1981. do 2011.
Ben Ali: predsjednik Tunisa od 1987. do 2011.

novcu i ekonomiji nauštrb izgradnje istinskog "europskog naroda". Nošenje s ekonomskom krizom u Grčkoj 2008. primjer je prvog moralnog posrnuća Europske Unije: otkrivši svoje reakcionarno lice, Europa je svedena na uniju koja je u svojoj biti komercijalna, hladna i bezdušna, a čije je utjelovljenje vladajuća elita opsjednuta profitom. Čovjekova ravnodušnost prema drugom čovjeku naoko je postala pravilo. Druga faza u posrnuću Europske Unije nastupila je 2015. s migrantskom krizom. Slika svih tih masa ljudi koji bježe od siromaštva i rata i nailaze na oholu nezainteresiranost Europe ostavila je dubok ožiljak na srcima mnogih od nas. Čak je i danas ovaj kontinent koji se smatra svjetionikom svijeta, zapravo, nesposoban boriti se protiv ropstva na vlastitom kućnom pragu, smrti na svojim obalama, siromaštva unutar svojih granica.

Suočena s populistima koji obećavaju jednostavne odgovore i poigravaju se s ljudskim strahovima, EU mora odbaciti svoj strah od onoga što jest i hrabro proglasiti da je utopija moguća. Mora smanjiti nejednakost, unaprijediti demokratske procese, boriti se protiv klimatskih promjena te otvorenih ruku dočekati izbjeglice koje bježe pred ratom i ropstvom. Biti Europljanin znači vjerovati da smo, u isto vrijeme, raznoliki i ujedinjeni, da je Drugi različit ali jednak. Da kulture nisu nepomirljive, da smo sposobni izgraditi dijalog i prijateljstvo tražeći ono što nam je zajedničko. Univerzalizam prosvjetiteljstva mora biti srce europskog projekta.

Vrlo je vjerojatno da se baš u Europi začela svijest o onome što danas nazivamo "globalizacijom". Stefan Zweig napisao je da su nakon Prvog svjetskog rata intelektualci Starog kontinenta istovremeno bili ushićeni i zabrinuti zbog činjenice da su sudbine različitih naroda sada tako

blisko povezane: "Ljudski rod, onako kao je razmješten po planetu Zemlji, postao je blisko povezan. Danas je pogođen groznicom, cijeli svemir drhti od užasa". Europske integracije vođene su upravo tom sviješću: velike probleme sutrašnjice nećemo moći riješiti na nacionalnom nivou. Rješenja za izazove koji nas čekaju u budućnosti pronaći ćemo samo ujedinjujući svoje napore, a najbolji primjer za to zasigurno je ekološki ultimatum našeg planeta. Čini se da se Europa mora zagledati u jug s interesom, poštovanjem i strašću. Mora svrnuti pogled i na te obale da bi mogla prijeći na novo poglavlje svoje povijesti. Mora prestati braniti sebe kao staru kolonijalnu silu i početi crpiti snagu iz svojih egalitarnih vrijednosti. Mora se prestati opijati nostalgijom i svoju energiju usmjeriti u osmišljavanje bolje budućnosti. Europu više ne smiju definirati kršćanstvo ili zatvoreni i nepomirljivi nacionalni identiteti, ona se mora vratiti grčkoj matrici koja ujedinjuje dvije strane mare nostrum. U grčkom jeziku riječ "kriza" dolazi od *crineo*, što znači *izabrati*. Upravo se tu Europa trenutačno nalazi: na prekretnici. Naša će zajednička budućnost ovisiti o putu kojim ćemo krenuti, o moralnom i filozofskom izboru koji ćemo napraviti.

Prevela Luiza Bouharouha

Razgovarajmo i promišljajmo o tekstu

Razgovor s autoricom

u sklopu Hay Festivala pogledajte na:

Leïla Slimani talks to Philippe Sands

Kontekst

- Kratka povijest Magreba – polagani raspad Otomanskog Carstva doveo je do toga da je nekoliko zapadnoeuropskih zemalja željelo kontrolirati ta područja, a posebno regiju "Magreb" koja obuhvaća Alžir, Tunis i Maroko. Dekolonizacija je bila posebno konfliktna u Alžiru i njeno se nasljeđe zadržalo kroz obitelji koje su se prisilno vratile.
- Arapsko proljeće – prosvjedi protiv vlade, ustanci i oružane pobune koji su započeli u prosincu 2010. Ljudi su ustali protiv tadašnjeg režima – zahtijevali su uvođenje demokracije, pravedniju raspodjelu bogatstva, bolje uvjete života, zaposlenje i dostojanstvo. Ti nenasilni protesti uspjeli su svrgnuti nekoliko diktatora, ali tranzicija prema demokraciji prouzročila je nove nemire (građanske ratove, nasilne vjerske ustanke itd.).
- Mare nostrum – "nadimak" koji su Rimljani nadjenuli Mediteranskom moru u vrijeme dok je Rim vladao svim teritorijima koji okružuju zatvoreno more. Na neki način ono se može gledati kao njihovo "jezero"! Kroz povijest je nekoliko aktera upotrebljavalo ovaj pojam za svoje svrhe prilagođujući njegovo značenje.

- Stanje danas?
 - Zemlje Magreba i dalje čine veliko francusko govorno područje (više od 30 milijuna govornika francuskog u Magrebu u odnosu na 300 milijuna u svijetu).
 - Kolonizacija i dekolonizacija dovele su do bitnih kretanja populacije i time utjecale na zajedničke obiteljske povijesti, zajedničku baštinu itd. Društvena pitanja i dalje se dotiču ostavštine kolonizacije: nejednaka društvena uključenost, kulturno nerazumijevanje...

Pripovijedanje i struktura teksta

Za više razrede osnovne škole i srednju školu:

- Na koliko biste dijelova podijelili tekst? Za svaki dio odaberite tri ključne riječi i jedno ključno pitanje ili rečenicu te opišite svojim riječima misao koju Leïla Slimani razvija.
- Kronološki navedite povijesne reference koje autorica upotrebljava. Što Leïla Slimani namjerava koristeći se njima?
- Jesu li su se vaša mišljenja, shvaćanja ili osjećaji povezani s navedenim temama promijenili tijekom čitanja teksta? Ako da, povežite ih s narativom i metodama argumentacije koje je upotrijebila Leïla Slimani.

Za studente:

- Kako biste analizirali strukturu teksta?
- Na koji se način Leïla Slimani poziva na svoje iskustvo i povezuje ga s povijesnim referencama kako usmjeravala

čitatelje kroz svoja razmišljanja?

- Blaise Pascal, francuski mislilac, napisao je 1670.:
"Smiješne li pravde koju ograničava jedna rijeka! Što je istina s ove strane Pireneja, zabluda je s one druge."

Budimo kreativni!

- Baština, identitet, zajednica

"Ja sam iz Magreba, ja sam s Mediterana. Moja je veza s Europom izgrađena preko tog mora. Za mene *mare nostrum* nije bilo ni granica ni groblje, barem ne tada, već obris jedne zajednice." "Izgubili smo Mediteran i izdali taj temelj svojeg identiteta."

Kako se možete osobno postaviti prema ovoj vezi između vašeg identiteta, zemljopisa i Europe? Kako izražavate svoj identitet i svoju povezanost s EU-om? Nacrtajte kartu svoga "teritorijalnog" identiteta i/ili sastav onoga s čime se identifikirate (predmeti, simboli...). Usporedite i razgovarajte s kolegama u razredu: što artefakti i odabrani načini reprezentacije govore o vama?

- Europska unija: uloga, percepcija i utopija

Leïla Slimani kroz tekst povlači razlike između viđenja Utemeljitelja EU-a i trenutačne situacije.

U paru osmislite dijalog s Utemeljiteljem Europske Unije. Preoblikujte ga u kratki kazališni dijalog ili strip (za izradu digitalnog stripa možete upotrijebiti ovu aplikaciju na francuskom i engleskom: <https://bdfn.bnf.fr/index.html>).

- Mobilnost i migracija

Pročitajte citat Stefana Zweiga u kojem spominje ruskog prognanika. Razmotrite temeljne programe Europske unije poput Erasmusa i razmišljanja Leïle Slimani o migraciji.

Kako shvaćate svoju poziciju u Europskoj uniji, u kontinentalnoj Europi, u svijetu? Što za vas predstavlja "mobilnost"? Pitajte najmanje tri osobe iz tri različite dobne skupine što za njih znači putovanje, put u inozemstvo, prelazak granica, život u inozemstvu. Možete napraviti kratku snimku ili vizualnu kompoziciju njihovih izjava. Objasnite kako zamišljate "mobilnost" u budućnosti.

- Kriza i izbor

"Upravo se tu Europa trenutačno nalazi: na prekretnici." U paru osmislite dijalog u kojem vi kao fiktivni likovi ili stvarni akteri raspravljate što je prioritet Europske unije. Promislite što znači i što zahtijeva čin biranja (stavljajući u odnos sadašnjost i budućnost; pojedinca, zajednicu, zajedničke interese; trenutni boljitak, dugoročnu sigurnost, tranziciju...). Možete se osvrnuti na bilo koju temu: klimatske promjene, ravnopravnost spolova, obrazovanje, digitalna ekonomija, sigurnost hrane...

HRVATSKA

Asja Bakić

*rođena 1982., bosanskohercegovačka
kolumnistica, prevoditeljica i spisateljica*

“U ljudskom liku”

"Pogledaj!" rekao je H.H. "Ovo ispod nas je Europa. Nije li prekrasna?"

Pokušavala sam ugledati bika s djevojkom na leđima, ali s velike se visine još uvijek nisu vidjele životinje.

"Ne vidim je", odgovorila sam. "Možeš li mi reći gdje je točno? U dokumentu koji ste mi dali nije bilo njezinog portreta."

"Ne mislim na osobu", rekao je H.H. "Govorim o kontinentu."

Nisam znala kako kontinenti izgledaju. Pretpostavljala sam da su veći, ali Europa je izgledala sićušno, kao da je doista bila ljudsko biće.

"Izgleda krhko", rekla sam.

"Sve na Zemlji je takvo", objasnio je H.H. "Zato smo i došli tu, da naučiš."

Rekli su mi da ću živjeti jedan ljudski vijek.

"To je trenutak, manje od trenutka", rekla sam. "Kako mogu naučiti dovoljno o ljudima, o nama u tako kratkom roku?"

"To sad nije važno", odgovorili su.

H.H. je predložio da izaberem jednu knjigu i da se bavim njome sve dok sam živa.

"Ili možda čak samo jednu rečenicu", rekao je. "Životni vijek za jednu rečenicu, to je sasvim dovoljno."

Nisam znala što je to knjiga, što su vijek i Europa. Nepoznati

jezik kojim se H.H. koristio činio mi se užasno težak. Bila sam uvjerena da ga nikad neću savladati.

"Bilježi sve što stigneš. Javljat ćemo ti se povremeno sa savjetima. Sretno!"

Tim su me riječima smjestili u ljudsko tijelo. Živjela sam u Europi i Europa je živjela u meni. Nije mi bilo jasno kako je to funkcioniralo, ali držala sam se podalje od bikova. Znala sam da sisavci ne mogu hodati po vodi. Iz dana u dan sve sam manje razumjela ono što nisam znala ni prije. Zašto su cijeli kontinent nazvali po otetoj djevojci? I zašto su me od svih mjesta poslali baš ovamo? Učila sam s velikom lakoćom, ali znanje o ljudskoj prirodi izmicalo mi je. Pitala sam se često jesam li nemoćna da išta naučim zato što Europa ima vrlo skučen pogled na ostatak svijeta, ili je sama Europa bila toliko složena da se nisam imala vremena baviti ičim drugim osim njome? Razmišljajući o Europi, prvi sam put iskusila glavobolju.

"To nije neočekivano", rekao je H.H. u poruci. "Europljani se ponekada jako napinju da razumiju. Napinju se i dok rade neke druge stvari, ali ovoga puta nećemo o tome."

Godine su prolazile brže nego sam isprva mislila. Desetak dana prije smrti, kad su napokon trebali doći po mene, počeo me hvatati strah koji prethodno nisam osjećala. Sa zebnjom sam iščekivala povratak.

"Kad te nazovemo," rekao je H.H., "znat ćeš točno mjesto. Nemoj nositi ništa osim bilježnice. I dobro razmisli o naslovu."

"U redu", rekla sam.

Kad mi se javio prvi put, H.H. se nije ustručavao ići u detalje. Potanko mi je opisivao što to po njemu znači biti čovjek. Odjednom, počela sam primjećivati vlastito lice i što je moj kraj bio izvjesniji, to je moje uzbuđenje ljudskom fizionomijom sve više raslo. Na kraju se to uzbuđenje pretvorilo u žal što čovjek brzo bude i još brže prestane biti. Istovremeno, moje se masturbiranje učestalilo jer mi je H.H. svojim opisima približio ljudsko tijelo na koje nisam prethodno obraćala pozornost, a počela sam češće razmišljati i o razmišljanju. Sve je bilo povezano.

"Mišljenje, naprimjer," rekao je jednom, "može biti jednako ugodno kao i masturbiranje."

"Stvarno?" pitala sam iznenađeno, jer sam odmah pomislila na glavobolju.

"Vjerujem da je tako, ali ljudsko je tijelo zagonetka i nikad nećemo biti posve sigurni", odgovorio je.

Vidjela sam tad da se H.H. smješka pa sam se i ja nasmijala, ali rub moje usne zatitrao je kao da me misli vuku na drugu stranu. Bio je to tužan osmijeh. Ako sam dobro razumjela, tuga je navodno bila izrazito *europski* osjećaj koji može varirati po svom intenzitetu, ali meni su te nijanse izmicale bez obzira na to koliko se H.H. trudio da mi ih objasni.

"Koliko dugo ste znali da ću završiti ovdje?" pitala sam.

"Otpočetak", odgovorio je H.H. "Takva je procedura."

"Zašto mi niste odmah rekli? Bolje bih se pripremila."

"Nikad ne bi bila dovoljno spremna za Europu", rekao je H.H.

Cijeli sam svoj vijek kompulzivno bilježila u dnevnik i sad sam pomno pregledala što sam napisala. H.H. je tražio da

naslovim vlastito iskustvo, ali nisam znala kako ga najbolje sažeti. "Europski život"? Zvučalo je preopćenito, ali zapravo nije bilo: živjela sam u Europi i to nije bila mala stvar. Na jednom sam mjestu u dnevniku napisala riječ "Europljanin" i kraj nje stavila upitnik. Htjela sam prije kraja saznati što ta riječ točno znači. H.H. mi je stotinu puta ponovio da nisu svi ljudi isti, da se ljudi međusobno razlikuju čak i kad žive na istom kontinentu, iako im to u konačnici malo vrijedi.

"Ta mi razlika zvuči kao laž", rekla sam.

"Zašto?" pitao me H.H.

"S obzirom na to da ljudsko tijelo život uvijek održava na isti način, jedno tijelo nikako ne može biti drugačije od nekog drugog. Svi su ljudi isti."

"Misliš da si ti ista?"

"Ja nisam čovjek", rekla sam.

Ima taj jedan pisac Novalis, zapisala sam svojevremeno, koji je tvrdio da u ljudskom liku može biti i posve drugih bića no što su ljudi. Sinulo mi je dok sam to čitala da bih trebala svoj dnevnik nasloviti "U ljudskom liku" jer sam bila to *posve drugo biće*. Činilo mi se da su i Europljani drugačija bića. Imali smo mnogo toga zajedničkog: gledali smo na ljudsku patnju s pristojnog odstojanja, znatiželjno. Učili smo, ali teško.

Kad smo H.H. i ja razgovarali o tome što čini čovjeka, što mene čini čovjekom, iako to nisam – došli smo do istog zaključka: činjenica da ću umrijeti. Kod nas nije bilo takve konačnosti, to je bilo glavno mjesto razlike između naše i ljudske vrste. Na Zemlji postoji bilje koje može putovati kroz vrijeme vlastitim sjemenkama koje hiberniraju i čekaju povoljan trenutak da proključaju. Bilje može predosjetiti sušnu godinu i jednostavno je preskočiti,

ali ljudi ne mogu putovati kroz vrijeme – ne mogu vrijeme odgoditi. Pitala sam, naravno, zašto su me kao sjemenku bacili na europsko tlo. H.H. je tvrdio da ću to vrlo brzo saznati.

"Neke ćemo ti stvari objasniti naknadno", rekao je.

"Voljela bih", rekla sam pomalo odsutno, "da nešto od ovoga što sam napisala ipak ostane."

"To nije po pravilima", odgovorio je H.H.

"Baš sve morate uništiti?" pitala sam.

"Da bi smrt bila potpuna, tvoje riječi moraju umrijeti s tobom."

"To je glupost", rekla sam. "Riječi nisu ljudi, one ne mogu umrijeti."

"Želiš da ostavimo tvoje bilješke, a ubijemo sve ljude koji bi tvoje zapise mogli pročitati?"

Nije mi se sviđalo kamo razgovor vodi jer sam prvi put shvatila da je moj boravak u Europi bio prekratak i da nisam ništa uspjela naučiti. Osim toga, tražili su da umrem a da za sobom ne ostavim nikakav opipljiv trag, da ne ostavim nikakav dokaz da sam kao čovjek postojala.

"Razumiješ li sad što je Europljanin?"

"Nitko i ništa?"

"Tako je", potvrdio je H.H. "Nitko i ništa."

Prije nego što sam uspjela dovršiti svoje posljednje dnevničko javljanje, H.H. me pozvao i rekao da se trebamo naći na prostoru koji se nekad nazivao Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija. Imala sam problema s izgovaranjem tog mjesta. Frfljala sam ga.

"To ti je dosta blizu, kompas će ti pomoći."

Kratko sam razmišljala da se pozivu ne odazovem, da ne odem. Moje bi opravdanje bilo:

"Nisam dobro razumjela ime mjesta."

Mislim da su Socijalističku Federativnu Republiku Jugoslaviju namjerno izabrali zato što je lomila jezik i više je nije bilo. Htjeli su da vidim kako na Zemlji sve nestaje, kako se sve mijenja, pogotovo stvari za koje ljudi autoritativno tvrde da su vječne.

"Tuberkuloza", pročitala sam naglas.

Bolest je stajala u fusnoti koja je objašnjavala Europu. Sljedeća je digitalna bilješka sažela SFRJ u nekoliko rečenica, kompas je zatitrao kad sam kročila na tlo koje više nije nosilo to ime. Čekala sam nekoliko trenutaka, a onda se H.H. ukazao ispred mene.

"Je li sad vrijeme da napokon proklinjam?" pitala sam ga.

H.H. se nasmijao, volio je metafore. U njima je prepoznavao europski duh.

"Daj mi bilježnicu."

Pružio je ruku.

"Kako si je nazvala?" pitao je.

"U ljudskom liku", odgovorila sam.

"Dobro si izabrala", rekao je H.H. Zapalio je moj dnevnik.

"Ostaje nam još samo tvoje tijelo."

Rekao je to kao da me bilo lakše spaliti nego svesku.

"Zašto sam morala nasloviti nešto što nisi ni otvorio?" pitala sam.

"Teže se odvojiti od stvari koje imenujemo", rekao je H.H.

"Zašto onda ja nemam ime?"

"Zato što bi se još teže odvojila od svog života, a to nije cilj ove vježbe."

"Ružno je ljudski život nazvati vježbom."

"Možda, ali ti nisi čovjek. Zašto te to vrijeđa?"

U ljudskom sam liku provela tek jedan vijek. Trebalo mi je biti svejedno.

"Ne znam", rekla sam.

Možda mi se kao Europljanki bilo posebno teško naviknuti na promjenu?

"U pravilniku jasno piše da u ljudskoj koži moraš osjetiti emocije koje mi ne možemo, da moraš osjetiti usamljenost koje kod nas nema i, najvažnije, da moraš umrijeti da bi znala cijeniti vlastitu besmrtnost."

"Ovo je onda bila loša lekcija jer neke emocije uopće nisam stigla osjetiti."

Gledala sam kako H.H. nakrivljuje glavu, kako obje njegove polovice nakrivljuju glavu. Mi smo udvojena bića, nikad nismo sami – ideja usamljenosti posve nam je strana jer sve možemo sagledati iz dvojine. Mi bismo smrt pojedinca mogli razumjeti bolje od ljudi, kad bismo na to bili

primorani.

"Kad umrem, što dalje?" pitala sam.

"Vratit će ti se tvoje staro ime i perspektiva na koju si navikla."

Ali kakva je to uopće perspektiva bila? Nisam je se mogla sjetiti. Godinu sam dana bila Europljanka, *nitko i ništa*, i trenutačno sam samo tako mogla razmišljati.

"Što će biti s Europom?"

Htjela sam znati. Malo je nedostajalo da viknem:

"Dajte mi još jedan vijek! Ništa ne znam!"

Pomisao da bi me sljedeći put mogli poslati na neki drugi kontinent ispunjavala me nelagodom. Europa je bila centar moga svijeta.

"Vrijeme je isteklo", rekao je H.H. iznenada.

Nije odgovorio na moje pitanje. Protrljao je ruke kao da sklapa kakav unosan posao. Pod mojim je nogama suknuo plamen. Kako se vrijeme gubilo, moja se dvojina polako vraćala. Gubila sam Europu iz vida.

"Stvarno je prekrasna", pomislila sam.

Na mjestu gdje je bila Europa ostala je sićušna praznina. Ostali su kontinenti i nebeska tijela bili preveliki da je popune.

"Nedostajat će mi", rekla sam tiho.

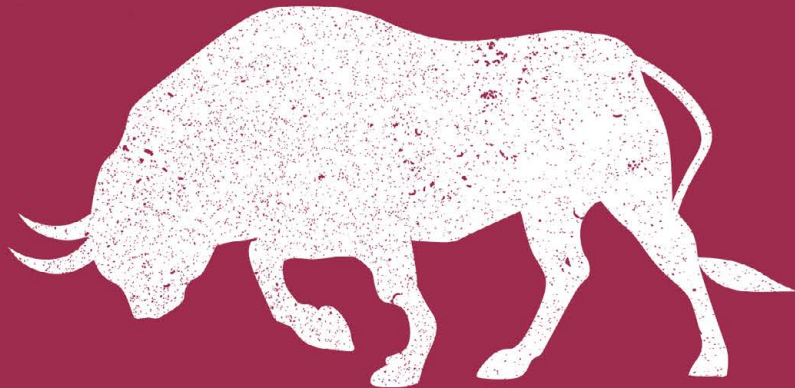
Poželjela sam oteti cijeli kontinent, ponijeti ga sa sobom u budućnost.

H.H. kao da mi je čitao misli.

"Ne možeš oteti otmičara", rekao je.

Nisam mogla razumjeti što je time točno želio reći. Moja se dvojina njihala kao da jašem na plamenu koji me gutao. Više nisam imala noge, ali to nije ni bilo važno.

Razgovarajmo i promišljajmo o tekstu

Razgovor s autoricom

u sklopu Hay Festivala pogledajte na:

In Conversation: 'Europa28: visions for the future'

*In Conversation: 'Europa28' – Writing by Women
on the Future of Europe*

Kontekst

- Novalis (Oberwiederstedt kraj Mansfelda, 1772. – Weißenfels, 1801.) – pravo ime Georg Philipp Friedrich Freiherr von Hardenberg, njemački književnik

Pripovijedanje i struktura teksta

- Zašto ženski lik misli da Europa izgleda kao bik sa ženom?
- "Pitala sam se često jesam li nemoćna da išta naučim zato što Europa ima vrlo skučen pogled na ostatak svijeta, ili je sama Europa bila toliko složena da se nisam imala vremena baviti ičim drugim osim njome?" Što autorica time želi reći?
- Tko bi mogao biti H. H.? Što mogu značiti njegovi inicijali?
- Što za vas znači biti čovjekom?
- Zašto su Europljani opisani kao "nitko i ništa"?
- Zašto autorica navodi da je "tuga izrazito europski osjećaj"?
- Zašto H. H. kaže da "ne možeš oteti otmičara"? Što mislite, na što se tu referira?

Budimo kreativni!

- Zamislite da ste lik u priči i da prvi put dolazite u Europu. Opišite život koji biste odabrali. Gdje biste živjeli, što biste radili? Koji naslov biste dali svojoj bilježnici?
- Opišite pet stvari kojima biste predstavili Europu izvanzemaljcu, što bi vam bilo najvažnije reći o njoj?
- Opišite ili nacrtajte vlastiti kontinent. Kako bi izgledao, kako bi izgledali ljudi, koje bi karakteristike imali, koje biste pravila i zakone uveli?...

ITALIJA

Silvia Bencivelli

*rođena 1977., talijanska znanstvena novinarka,
spisateljica, televizijska i radijska voditeljica*

**“Bez znanosti
nema budućnosti”**

Odrastala sam u Italiji; bilo je to osamdesetih godina prošlog stoljeća i moja je zemlja cvjetala i prštala optimizmom. Razdoblju velikih društvenih previranja nazirao se kraj i bili smo na putu da postanemo prava moderna zemlja. Zaposlenost, obrazovanje, zdravstvo i obiteljsko pravo našli su se u središtu velikih reformi, doduše na štetu sve većeg javnog duga, ali napokon smo mogli stajati pred Europom uzdignute glave. Čak je i naša nogometna reprezentacija igrala dobro!

Moji su roditelji bili znanstvenici (majka liječnica, otac sveučilišni profesor) i oboje su radili u javnom sektoru. Imali su stalan posao, odnosno bilo im je mnogo bolje nego njihovim roditeljima kad su bili mladi. Nisu se bojali budućnosti. Nitko nije.

Europa je predvodila svijet – gospodarski, tehnološki i kulturno. Tri smo desetljeća živjeli u miru i činilo se da stvari mogu ići samo nabolje.

Uživali smo blagodati bogate europske baštine. Zahvaljujući znanosti i intelektualnoj razmjeni, naš je mali kontinent postao kulturno i inovacijsko žarište, a nakon dva svjetska rata, činilo se kao da smo napokon shvatili da je najbolja budućnost ona koju gradimo zajedno. U to je vrijeme moja obitelj živjela u jednom od tih velikih središta razmjene – Pisi. Povijesno gledajući, taj je grad oduvijek bio grad znanosti, a danas je dom trima javnim sveučilištima koja su prema državnim i međunarodnim ljestvicama među najboljima u Italiji. S godinama, u Pisi se razvila jaka, kohezivna, napredna znanstvena zajednica koja je 1960-ih sudjelovala u postavljanju temelja talijanskog računarstva, povezujući ga s idealima kolektivismu i

napretka, a poslije je postala zaslužna za neke od najvećih svjetskih znanstvenih otkrića. Međutim, ono što je možda najznačajnije, Pisa je Fibonaccijevo rodno mjesto, koji je u srednjem vijeku inspirirao europski matematički preporod, i Galilea Galileija, koji je uz Nikolu Kopernika (Poljska), Isaaca Newtona (Engleska), Renéa Descartesa (Francuska) i mnoge druge prosvijetljene sinove našeg kontinenta, bio pokretač znanstvene revolucije. Imali smo se čime ponositi.

Bila sam tinejdžerica kad su došle devedesete. Novo je desetljeće započelo padom Berlinskog zida i potpisivanjem Ugovora iz Maastrichta 1992. Još se sjećam kad se stariji brat moje dopisne prijateljice iz Francuske vratio s odmora iz Njemačke i donio komadić obojenog betona. Sjećam se i jedne simpatične pjesme koja se tada vrtjela na radiju u Italiji, a ide ovako: "Pakiram kofere i idem za Maastricht!" U to sam vrijeme u školi učila francuski i njemački i svirala violinu u orkestru mladih. Svakog sam ljeta s obitelji išla na kamping u Francusku, Španjolsku, Englesku, Škotsku, Njemačku, Dansku, Nizozemsku... Uživali smo: bili smo bogati, slobodni i sigurni. Europa je bila naš dom.

Tada se Italija, po uzoru na druge europske nacije, predstavljala kao moderna zemlja, ali i zemlja koja je počela razotkrivati masovnu korupciju. Nakon toga, dogodio se brz i dramatičan prevrat u tradicionalnoj politici i započelo je razdoblje Berlusconijske vlade koje će trajati sljedećih dvadeset godina. Istovremeno, naša zemlja postala je središte vala masovne imigracije, posebice iz istočne Europe. Počeli smo ljubomorno štititi svoja bogatstva i doživjeli smo uskrснуće rasizma i fašizma. Prvi put omjer rođenih naspram umrlih bio je negativan, a kao što svi već znamo: u modernoj se zemlji djeca ne rađaju.

U međuvremenu sam odrasla i upisala sveučilište s tradicijom od šesto godina – najbolju znanstvenu ustanovu u Italiji. Dok sam studirala, počeo se graditi najveći znanstveni centar u zemlji, odmah do prvog opservatorija gravitacijskih valova u Europi i tek nekoliko kilometara od moje kuće. Naši europski prijatelji mogli su nas ismijavati što imamo premijera koji se (u najmanju ruku) nije obazirao na institucionalne formalnosti, ali kada su znanost i kultura bile posrijedi, još smo se uvijek dobro držali i bili smo ponosni – s pravom.

Zatim se sve, gotovo neprimjetno, počelo mijenjati. Počevši od moje obitelji, a onda i sve drugo.

Moj se brat odselio u Peking, gdje je proveo četiri godine: njegovo troje djece sada govori i talijanski i kineski, a ni riječi francuskog, njemačkog i španjolskog. Ja sam počela raditi u odnosima s javnošću i otad radim kao *freelancerica*: nikada nisam imala stalan posao i mislim da i neću. Italija je i dalje bogata zemlja, ali je s vremenom zavladao mišljenje da je siromašna pa se zbog toga prestala razvijati. Ponovno se rađa nacionalizam, a vladu smo prepustili u ruke nacionalističkoj stranci. Gubimo veze s Europom, a Europa gubi ravnotežu u strahu da joj izmiče vlastiti identitet, ma što to značilo. Riskiramo svoj mir i nije nas briga hoće li ostati zatrpan pod lavinom sitničave i ograničene sebičnosti. Ali što je još gore, uništavamo svoju budućnost. To se vidi po opservatoriju, odnosno znanstvenom istraživanju u Italiji, koje – u većoj mjeri nego u ostatku Europe – gubi prepoznatljivost, prestiž i izvore financiranja.

Čini se da je moja zemlja izgubila vjeru, naročito u znanost,

ali i kulturu: više ne ulažemo ni u jedno ni u drugo, niti potičemo mlade ljude da postaju ambiciozni znanstvenici i tako pridonesu boljitku čovječanstva. U posljednjih deset godina – odnosno u proteklom desetljeću kojem se polako bliži kraj – javno ulaganje u znanost i razvoj palo je za više od 20 posto. Kada se sve zbroji, današnja ulaganja (javna i privatna) iznose malo preko 20 milijardi eura na godinu. Taj je iznos dvostruko manji od onog u Francuskoj, a ništavan u usporedbi s Njemačkom. Danas se postotak talijanskog BDP-a namijenjen znanosti svodi na malo više od jedan posto. U Francuskoj, taj broj iznosi oko 2,2 posto, a u Njemačkoj oko 2,8 posto. Nedavno nas je pretekla čak i Španjolska (bez uvrede rođacima u Španjolskoj).

Recimo to ovako: naše je gospodarstvo po veličini osmo ili deveto u svijetu, ali je po količini ulaganja u znanost dvadeset i sedmo, a po broju znanstvenika trideset i peto. Ovdje je riječ o padu koji ćemo teško zaustaviti i koji se može vidjeti po broju znanstvenika koji odlaze u druge europske zemlje i SAD, a posljednjih godina i Aziju. Prema procjenama, taj broj iznosi oko 30.000 za proteklo desetljeće.

Da upotpunimo sliku, čak je i Pisa, koja je stoljećima bila otvorena za razmjenu s cijelim Sredozemljem, trenutačno pod vlašću nacionalističke stranke koja je zabranila ulazak strancima i srezala sredstva za financiranje kulture. Za tu su stranku glasali moji sugrađani.

Situacija je apsurdna, nadamo se da druge europske zemlje neće krenuti našim stopama, da će u talijanskoj politici doći do nekakvog naglog preokreta i da će Europa ostati snažna i usmjerena na budućnost koju ne možemo graditi bez

kulture znanosti.

Predlažem da se u međuvremenu vratimo na početak i tako vratimo nadu u bolju Europu. Da svoju djecu učimo drugačije i pritom im usadimo znatiželju i osjećaj ponosa što su Europljani.

Predlažem da ih poučavamo povijesti, zemljopisu i jezicima cijelog svijeta, a ne samo našeg kontinenta. Moramo im pomoći da shvate kako je naš život, danas i ovdje, puno lagodniji nego drugdje u svijetu. Zbog toga ne bi trebali postati puni sebe ili na to gledati kao na nekakvu "nagradu". Njihova bi dužnost, kao i dužnost prethodne generacije, trebala biti da štite zajedničku europsku povijest i korijenje svoje kulture; korijenje koje je procvalo zahvaljujući utjecajima ostatka svijeta. To je ono što je napravio Fibonacci u 13. stoljeću kada je popularizirao arapsku aritmetiku diljem zapadnog svijeta.

Više nije dovoljno poznavati svoje susjede: ne možemo uzimati svoj kulturni, znanstveni, pa čak i gospodarski položaj zdravo za gotovo. Jedini način kako to možemo postići jest da budemo otvoreni za razmjenu s drugima i tako uživamo uzajamno bogatstvo.

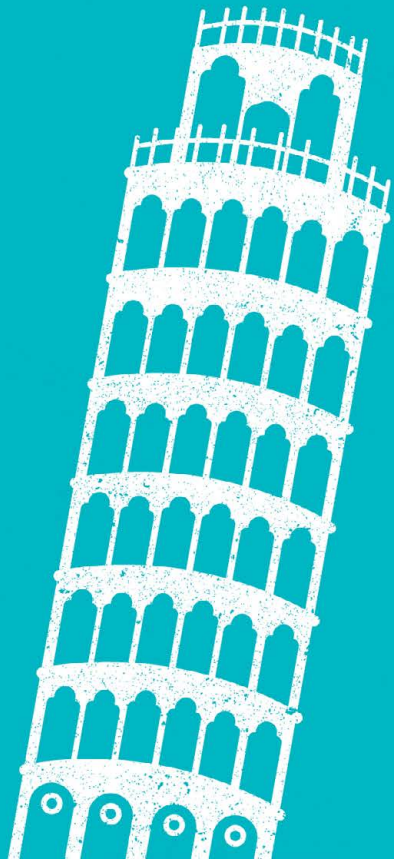
Naposljetku, osjećam nužnu i pragmatičnu potrebu da se obratim odraslima svoje generacije. U budućnost možemo ulagati samo ako se vratimo prošlosti, odnosno okrenemo znanosti i istraživanju te potaknemo mlade da postavljaju pitanja, a zatim posvete život proučavanju odgovora. Pritom moramo paziti da im osiguramo uvjete u kojima se neće morati žrtvovati.

Djeca su u Italiji danas svjesna da je teško živjeti od znanstvenog rada: stipendija je sve manje, a nagrađuju se ustrajni i podobni, a ne oni koji to zaista zaslužuju. U nekim područjima stvari još uvijek funkcioniraju: pionirska istraživanja u fizici, kozmologija i određene znanosti iz područja biologije – velikim dijelom zahvaljujući sredstvima ERC-a. Mnogi mladi znanstvenici sanjaju o tome da će ostati raditi na sveučilištu ili dobiti posao na institutu. Oni kojima to pođe za rukom znaju da to podrazumijeva niske plaće bez poticaja i sigurnosti radnog mjesta. Samo će oni najuporniji preživjeti, oni koje obitelj ne veže uz rodni grad pa im nije teško otići i oni koji su novčano najpovlašteniji. Nažalost, to najčešće znači da će preživjeti ambiciozni muškarci koji iza sebe imaju utjecajne obitelji. Kad se to dogodi, sveučilišta će pasti u ruke elitista i uobičajenih sumnjivaca, a jedina će iznimka biti izolirani otoci izvrsne znanosti.

Znanost u koju se nedovoljno ulaže i ona koja isključuje marginalizirane pojedince znanost je koja teško može postati korisnom i koja ne osluškuje potrebe šire zajednice. Potreba za znanošću veća je no ikada, posebno u području ekologije, a na nama, Europljanima, velika je odgovornost. Prvi smo izrabljivali prirodna bogatstva Zemlje, a zatim je i zagađivali bez ikakvog obzira prema budućnosti. Ali klima ne poznaje granice. Na nama je da prvi predložimo rješenja koja će svima na Zemlji osigurati ono što smo sebi davno osigurali: mogućnosti za razvoj i sreću. Iste mogućnosti moraju smjesta biti zajamčene budućim generacijama. Ovdje nije riječ samo o našem miru u Europi nego i o miru u cijelom svijetu.

Preveo Blaž Martić

Razgovarajmo i promišljajmo o tekstu

Razgovor s autoricom

u sklopu Hay Festivala pogledajte na:

Thinking about the world we live in

Kontekst

- Pisa – grad i kulturno središte istoimene pokrajine u Toskani
- Silvio Berlusconi – političar, bivši predsjednik talijanske vlade čiju je dugogodišnju vladavinu obilježilo mnoštvo skandala i optužbi za korupciju i kriminalno djelovanje
- Leonardo Fibonacci – talijanski matematičar koji se bavio proučavanjem opće aritmetike i elementarne geometrije
- Italija 80-ih: optimizam, velike reforme
- Italija 90-ih: vrijeme nakon pada Berlinskog zida, potpisivanje Ugovora iz Maastrichta, korupcija, Berlusconi, uskrnuće fašizma i rasizma
- Italija dvije tisućitih: nastanak i procvat nacionalizma u Italiji i Europi, smanjuju se ulaganja u znanost i kulturu, nizak BDP

Pripovijedanje i struktura teksta

- Kakav je ton teksta? Naginje li autorica pesimizmu ili optimizmu?
- Objasni svojim riječima sljedeće pojmove iz teksta: strah od budućnosti, znanstveno istraživanje, ekonomska dobrobit, ksenofobija, imigracija, rasizam,

fašizam, identitet, odljev mozgova, znanstvena kultura, interakcija, univerzalizam, ekologija

- Pronađi u tekstu stvarne povijesne činjenice i poveži ih s iskustvima o kojima govori autorica. Koja konkretna rješenja predlaže?
- Europska unija kao teritorij mira: "Više nije dovoljno poznavati svoje susjede: ne možemo uzimati svoj kulturni, znanstveni, pa čak i gospodarski položaj zdravo za gotovo. Jedini način kako to možemo postići jest taj da budemo otvoreni za razmjenu s drugima i tako uživamo uzajamno bogatstvo."
Kako biste mogli prenijeti ove ideje na vlastita iskustva? Što je ključ za razvoj mirne i sigurne budućnosti?
- Što znate o razvoju znanosti i potpori vlade znanstvenicima u Hrvatskoj? Koje tehnološke centre i parkove poznajete?

Budimo kreativni!

- Nacrtaj svoju mapu Europe! Nalaziš se na sredini lista papira i moraš proputovati kroz sve zemlje Europske unije. Odakle bi počeo? Nacrtaj svoj plan puta i navedi za svaku državu zašto ti se sviđa ili što si naučio o njoj zahvaljujući tom putovanju. Možeš koristiti bilo koju boju, metodu, štoviše možeš mijenjati veličinu i stvarnu lokaciju država! Samo nacrtaj kako ti vidiš Europu.
- Osmisli dijalog za kratki lutkarski skeč, strip ili kazališni komad o temi "Europska unija kakvu poznajem naspram Europske unije kakvu zamišljam". Smatraš li da postoji razlika između njih? Objasni u obliku dijaloga!

- Osmisli dijalog za kratki lutkarski skeč, strip ili kazališni komad o razgovoru s jednim od utemeljitelja Europske unije. O čemu biste raspravljali? Što bi mu predložio za poboljšanje Europske unije?

MAĐARSKA

Zsófia Bán

*rođena 1957., mađarska spisateljica,
kritičarka i znanstvenica*

“Razmišljanja o pokretačkoj moći vatre”

Mrzle noći 23. studenog 1823. Sadi Carnot prenuo se iza sna. Opet taj san, isti onaj koji ga je već tjednima pohodio. Do jutra ne bi se više sjećao ničega, ostao bi mu samo osjećaj da je opet sanjao isti san. Njegovo se tijelo sjećalo, njegov um bio je prazan. Drhtao je i dahtao u žarkoj želji da se oslobodi tog osjećaja koji ga je gušio i progonio, ali jednostavno nije znao kako. Obamro, vani je Pariz ležao u tišini, samo su se mladi pekari uskomešali sada u dva i trideset ujutro. Sadijeva vlažna noćna košulja lijepila se za njegovo suhonjavo muško tijelo. To ispijeno tijelo nikad nije upoznalo ženski dodir sve do dana današnjeg, a bilo mu je dvadeset i sedam godina. Želja bi ga, ipak, svaku noć iznenadila. Jurnula bi njime kao podivljala vatra. Onda mu je najednom sinulo: To je to, uzviknuo je, to je bio moj san! Čim je izgovorio te riječi, slike su mu počele navirati, nezaustavljivo ga zapljuskivati. Prestravljen, Sadi je zatvorio oči i čudio se tim izoštranim slikama koje su mu bljeskale pred očima.

Sadijevo puno ime bilo je Nicolas Léonard Sadi Carnot, ali svi su ga poznavali kao Sadija. Kao mladić bio je zapanjen, potajno iznerviran, time što je njegov otac, čuveni matematičar, briljantni inženjer, neustrašivi vođa vojske Revolucije i član Direktorata, sina odlučio nazvati po perzijskom pjesniku iz 13. stoljeća. Zbilja? Perzijskom pjesniku? Zašto ne po generalu, učenjaku ili filozofu? Što je to kod tog Perzijanca toliko impresioniralo njegova oca, pitao se Sadi. Prekopao je očevu knjižnicu i svaki kutak Petit Palaisa, ali nije pronašao nijedan rad perzijskog pjesnika. Čak ni Enciklopedija nije nudila više od ovoga: "Perzijski pjesnik iz 13. stoljeća, nazvan "majstorom govora" [članak u početku]". Što je mogao? Na kraju se s tim pomirio. Ipak, na prvi dan škole, kad mu je bilo šesnaest godina, a pohađao je tada Visoku tehničku školu u Parizu, jednom je mladiću

pobjeglo to njegovo tajno ime i svi su ga počeli nazivati Arapinom, što je Sadija toliko razbjesnilo da je školskog kolegu – kako da kažem – zveknuo. Poslije se postidio i ceremonijalno ispričao, što mu je donijelo poštovanje, ali nijednog prijatelja. Kao domoljub i dijete revolucije trebao bi biti širokogrudan i velikodušan, pomislio je žgoljavi mali Sadi. Od tog dana nadalje, ime se zadržalo.

Kada je surova izoštrenost slika podivljale vatre polako izbljadjela, Sadi je na licu mjesta donio odluku. Iskočio je iz kreveta, umio lice hladnom vodom iz porculanskog lavora iz Delfta, obrisao se ručnikom i sjeo za svoj hrastov stol prekriven dijagramima, izračunima i bilješkama. Uzeo je pero i papir i brzo zabilježio ono što je vidio u snu. Evo što je zapisao:

Sve su oči bile uprte u vrh crkve. Pred njima je bio nevjerojatan prizor. Na vrhu najviše galerije, iznad središnje rozete, u vrtlogu iskri dizao se velik plamen, golem, divlji i bijesan plamen čiji je jezik palucao u oblaku dima nošen isprekidanim i povremenim naletima vjetra. Ispod tog plamena, ispod tamne balustrade, čiji se trolist ukazivao samo kao sjena na blještavom plamenu, dvije cijevi s monstruozno velikim grlima stalno su rigale goruću kišu čiji je srebrnkasti tok bljeskao među sjenama na donjem dijelu fasade.

Kad su se približila tlu, ta su se dva mlaza tekućeg olova pretvorila u snopove, baš kao voda koja probija kroz tisuću rupa na golemoj kanti za zalijevanje. Iznad plamena, silni tornjevi, vidljivi s obje strane kao oštar obris, jedan sasvim crn, drugi sasvim crven, činili su se još većima zbog bezgranične sjene koju su bacali na nebo.

Nebrojene skulpture demoni i zmajeva poprimile su turoban izgled. Nemirno svjetlo plamena oživilo ih je pred

očima. Bilo je grifona koji se, činilo se, smiju, vodoriga koje možeš čuti kako jauču, salamandera koji pušu u vatru, zmajeva taraska koji kišu od dima. Među svim tim čudovištima koje je iz njihova kamenog sna probudio taj plamen, ta buka, bilo je jedno koje se šetalo naokolo i mogao si ga s vremena na vrijeme vidjeti kako se ukazuje na užarenom licu lomače kao šišmiš na svjetlu svijee.

U tom su ga trenutku obuzeli srsi pa je, da otjera hladnoću, jače navukao kućni ogrtač. Činilo mu se da ova vizija – je li to zaista bila njegova vizija? – ne samo da ne ublažava strahovitu vatru što ga je progonila u snovima nego je i potpiruje. Što misliti o tom snu ili o tragovima koje ostavlja? Kao da se neka sila rodila u toj vatrenoj stihiji i vrućini, i sada vodi njegovo pero po stranici. Pisao je kao da ga pokreće neka tajanstvena energija – pa je i pisao o njoj – a onda ga je svladao užas. Ne, zadrhtao je, ne smijem ovo činiti. Nijedan bivši student Visoke tehničke škole, predstavnik praktičnih znanosti ne bi si nikada smio dopustiti takvo što. Ovo je ludost. Ili bi to zasigurno tako nazvali kada bi došli po njega i smjestili ga u duševnu bolnicu. Tajna dvorska policija, eto tko. Nazvali bi to opsesijom, manijom. Otvorili bi mu venu i po njemu pustili pijavice. Sada je trebao pronaći izlaz, i to brzo. Mora postojati neka formula koja će mu pomoći zauzdati ovo neobično iskustvo, a istovremeno ga sačuvati zajedno s energijom i snagom koju mu je dalo. Mora postojati nešto vrijedno inženjera, sina matematičara i revolucionara, nešto što će spriječiti njegovo trenutačno zatvaranje u ludnicu (njegov vječiti strah). Nešto što će nevidljivi zakon upakirati u istinski znanstveni omot, učiniti ga vidljivim. Neki način da se kaže istina o tome kako su vatra, svjetlo i toplina sile koje pokreću svijet, ni ludilo ni svetogrđe, već nešto što

pokreće svijet, drži ga u pokretu. U tom su se trenutku užas i očaj pretvorili u mir. Pomno je i na četvrtine presavio zapisane misle, zapečatio ih i zaključao u drvenu kutijicu u svom radnom stolu. Zatim je majušni ključ skrio u tajnu ladicu stola. Naposljetku, izvadio je čist komad papira i napisao sljedeće:

Razmišljanja o pokretačkoj snazi topline

Toplina je zaslužna za velike mijene koje se događaju na Zemlji. Toplina uzrokuje promjene u atmosferi, dizanje oblaka, padanje kiše i meteora, vodene struje koje su ispresijecale površinu zemlje, a od kojih je čovjek dosad svrsi priveo tek malen dio. Čak su i potresi i vulkanske erupcije uzrokovani topline.

Energija se ne može stvoriti (ostavimo to Stvoritelju, pomislio je Sadi, koji je vjerovao u Njega, ali jedva jedvice). Ipak, nastavio je odlučno žvrljati, energiju nije moguće uništiti. Zato nitko ne dobiva niti ne gubi. Jasno kao dan. Ali moraš znati kako se zadovoljiti onim što jest, sa životnom silom. Ta životna sila (vis viva), napisao je Sadi, a njegovo je pero sve brže hitalo po papiru, može neprekidno preuzimati nove oblike, prolaziti kroz čudesne metamorfoze, teći s jednog mjesta na drugo. To je dakle ta tajanstvena pokretačka snaga – Sadi nije smatrao da je riječ o materiji – energija (energeia) koja ne umire, već se samo transformira. Ovdje ga je obuzeo nemir. Tko bi ovo objavio ili pročitao ili ijedno slovo shvatio ozbiljno? U glavi je vidio radove drugih kolega znanstvenika na popisima najprodavanijih knjiga, dok njegovu knjižicu po knjižarama grickaju knjiški moljci. Još više od neuspjeha uplašila ga je mogućnost da će ga optužiti za svetogrđe, lèse

majestè, vraćanje ili – a to je ono što mu je najteže padalo – ludilo. Budimo iskreni, Burbonska restauracija nije bila naklonjena misaonim eksperimentima i slobodnom protoku ideja. Zar ga ne bi trajno otpustili iz vojske, razorivši tako njegovu inženjersku karijeru? Bi li njegova precizna i savjesna izvješća o fortifikacijama prepustili drugome? Što bi bilo s kartografskim zadacima koji su mu tako srcu dragi? Bi li ga – palo mu je na pamet – pogubili? Otkad mu je otac protjeran u egzil, Sadi je bio samo rezervist, za svoju službu primao je samo dvije trećine plaće. U ovoj fazi svoj mladi život nije mogao povjeriti nikome doli Vladaru (Le Souverain!) i njegovoj beskrajnoj milosti. Nije si mogao priuštiti nikakav rizik. Opet su slike iz njegova sna oživjele: osjetio je vreli žar tog divljeg neobuzdanog plamena, vidio stoljeća silnog truda, učenja, znanja i poezije što se skriva u tom plamtećem zdanju koje je sada razotkriveno i ponosno gori. Vidio je kako mu snaga kopni i nestaje naočigled. Eppure si muove! vrisnuo je Sadi u tamnu ledenu noć začuđujuće piskutavim, gotovo kreštavim glasom nalik na prodoran vojni poklič. Ponovo je uzeo pero u ruke i nastavio razmišljati: Suma ukupne energije unutar nekog sustava je konstanta. Da, pomislio je Sadi slavodobitno – konstanta! – smirivši se istog trenutka kada je zapisao te riječi. Gubitak, dobitak, poraz, pobjeda – sve to vodi u ravnotežu, u ekvilibrij. Nadalje, nastavio je Sadi ne mareći za moguće posljedice, ako dva izolirana sustava dođu u kontakt, energije njihovih termalnih ravnoteža će se stabilizirati, prije ili poslije. Samo treba pričekati to prije-ili-poslije, strpjeti se dok taj dan ne dođe. Dotad će sve – naravno – postati gore prije negoli postane bolje (ali – pst! – tko nam jamči da će biti bolje?). Neko si vrijeme stavljen na kušnju, ali jednog će se dana sve vratiti na svoje mjesto.

Sadi je bez prestanka pisao sve do sljedeće večeri, a zatim dva dana spavao kao iscrpljena klada. Probudio ga je zvuk glasnog, nervoznog kucanja, lupanje. Užasnuti Sadi bio je siguran da su ga došli odvesti u kočiji s crnim zastorima. Na vratima je pak stajao njegov mladi prijatelj pisac, raščupan i uciviljen, i srušio mu se u naručje. Mrtav je, Sadi! Mali Leopold je mrtav! Sadi je odveo Viktora u drugu sobu, posjeo ga u velik naslonjač s dubokim naslonom u kojem je volio čitati, donio mu čašu vode i gledao ga kako pije. Polako, polako, mon ami, polako, smiri se. Platnenim rupčićem Victor je obrisao suze što su mu curile niz obraze i krupni galski nos. Rupčić je imao monogram: V. H. Dok je Victor govorio, Sadi je najednom shvatio značenje sna koji je često sanjao. Viktorov prvorodenac, rekao je Victor, bio je mali Leopold, nazvan po Victorovu ocu, jednom od Napoleonovih časnika. Tjednima je gorio u vrućici, bio na rubu života i smrti. Victor je sada govorio jedva čujnim šapatom i ponavljao: "Umro je večeras." Sadi ga je pokušao umiriti, ali gdje pronaći utješne riječi u takvom trenutku? Gdje se nalaze prave formule? Upoznao je svog mladog prijatelja, kojem je sada jedva dvadeset, prije nekoliko godina u kasinu za časnike u koji je Victor zalazio po očevoj liniji. Razlika od šest godina nije im ništa značila. Prijateljstvo, Život, Smrt – velike su to riječi. A sada, evo jedne od njih. Gdje je snaga, jezik za smrt? Oba muškaraca još su bila mlada i neiskusna. Sadi je tražio riječi, misli, geste. Tragao je za živom silom koja ne može biti ni stvorena ni uništena. Zagrlao je svog slomljenog prijatelja. Ipak, mora postojati još nešto što može učiniti, pomislio je. Odlučio je ispričovjediti Victoru san koji je često sanjao, ispričati mu o uništenju katedrale Notre Dame u Parizu – napokon je shvatio što je to što je sanjao. Victor je bio vidno ganut dok je gledao Sadija. Ipak, Sadiju to nije bilo dovoljno. Mora se

još nešto dogoditi, pomislio je. I onda je, šapućući, rekao svom prijatelju: "Zapisao sam svoj san, cijeli. Ako želiš, pročitat ću ti ga." Victor je kimnuo. Sadi je ustao, navukao teške brokatne zastore, prišao stolu, iz tajne ladice izvadio ključić pa izrezbarenu drvenu kutijicu u kojoj je skrio presavijene listove papira. Slomio je pečat i pročitao san prijatelju. Victor je upijao njegove riječi: "Daj mi to, Sadi, ako Boga znaš, dat ćeš mi to." Sadi nije poznavao Boga, ali znao je da On postoji. Bilo bi lijepo i za to imati neku formulu, pomislio je Sadi dok je davao svoj san Victoru, koji je tutnuo presavijene stranice u unutrašnji džep kaputa, manje-više ravno iznad srca. Skinuo je šešir. Mon ami. Adieu. Nešto tome slično. Zagrlili su se. Sadi ga je gledao kako odlazi, a potom više nije vidio ništa osim šišmiša koji je proletio pored njegova ulaza. Dok Sadi viri kroz rešetke prozora na drugom katu žute zgrade, sjeća se te večeri od prije osam godina, tog rastanka, tog šišmiša. U svom pismu Victor je obećao da će doći u pet sati. Sada je četiri i trideset, ali već je mrkli mrak. Osam godina čekao je da mu se prijatelj javi, a opet mu je ovih pola sata najteže izdržati. Uto ugleda crnu kočiju kako juri prema njemu niz drvećem omeđen put. Sadi gleda kako Victor otežano izlazi iz kočije (on je danas trbušasti otac četvero djece, iako mu još nije ni trideset), a pod rukom nosi debeo paket povezan uzicom. "*Mon cher ami*," napisao je Victor, "napokon ti donosim rukopis svog romana, objavljenog ove godine. Dajem ti ga na čuvanje u zamjenu za odlomak. Zadrži ga kao znak moje zahvalnosti. Bit će siguran ovdje s tobom." Victor je zvijezda, *enfant terrible* francuske književnosti, europski *chouchou*. Svi čitaju Victorove knjige, nitko ne čita Sadijev jedini svezak. Na njegovim vratima piše: *Manija, Delirij, Oprez*. Ono što ne piše jest: *Entropija, Termodinamika, 2019., kolera*.

Razgovarajmo i promišljajmo o tekstu

Razgovor s autoricom

u sklopu Hay Festivala pogledajte na:

Europe under the storm

A land of migrants? Reflecting on European experiences of culture

Kontekst

- Vrijeme i mjesto radnje

Priča počinje 23. studenog 1823. u Parizu i završava 1832. godine, koja je zabilježena u povijesti zbog velike epidemije kolere u Parizu, odgovorne za smrt otprilike 20.000 ljudi.

- Glavni lik

Francuski fizičar, vojni inženjer i "otac termodinamike" Nicolas Léonard Sadi Carnot (1796. – 1832.) objavio je samo jednu knjigu – monumentalno djelo *Razmišljanja o pokretačkoj moći vatre*, što je i naslov ovog teksta.

- Carnotov ciklus

Glavna ideja teorije jest da svaki toplinski stroj prima toplinsku energiju iz spremnika više temperature. Samo dio te energije pretvara u rad, a ostatak toplinske energije bezuvjetno predaje spremniku niže temperature. U teoriji se navodi i činjenica da se ukupna toplinska energija iz spremnika topline više temperature ne može sva pretvoriti u rad. Carnot je definirao idealni toplinski stroj s najvećim faktorom korisnosti, čiji rad ovisi samo o temperaturnoj razlici dvaju spremnika topline, bez obzira na vrstu plina koja u stroju obavlja rad.

- Požar u katedrali Notre-Dame

Dana 15. travnja 2019. veliki požar zahvatio je čuvenu

parišku katedralu. Spašen je određeni broj vrijednih umjetnina i relikvija, no nastradali su cijeli krov i prepoznatljivi toranj. Požar je trajao osam sati prije no što je stavljen pod kontrolu te su spašeni zvonici i vanjski zidovi. Završetak obnove može se očekivati tek nakon 2024. godine, a troškovi se broje u milijunima eura.

- Burbonska restauracija

Razdoblje francuske povijesti od pada Napoleona 1814. tj. 1815. do početka Lipanjske revolucije (II. francuska revolucija) 1830.

- Victor Hugo

Francuski romanopisac, pjesnik, esejist, dramaturg i aktivist za ljudska prava (1802. – 1885.); najpoznatiji su mu romani *Jadnici* i *Zvonar crkve Notre-Dame* (Pariz, 1831.). Tragična ljubavna priča smještena je u Pariz 1482. godine za vrijeme vladavine Luja XI. Hugo je započeo pisati roman 1829. ponajprije kako bi svojim suvremenicima predočio vrijednosti gotičke arhitekture, naime kontinuirano zanemarivane građevine, često uništavane s namjerom da se zamijene novijima ili izmijenjene do neprepoznatljivosti nadogradnjama u novijim stilovima.

Pripovijedanje i struktura teksta

- U tekstu pronađite strane riječi! Napišite nepoznate riječi, objasnite njihovo značenje!

[životna sila (*vis viva*), energija (*energeia*), svetogrđe, *lèse majesté*, *Eppur si muove!*, konstanta, *mon ami/Mon cher ami*, *Adieu!*, *enfant terrible*, *chouchou*, *delirij*, *entropija*, *kolera*]

- Kojim se stilskim sredstvima koristila autorica? Navedite tri primjera iz teksta!
- Gdje se u tekstu očituje Sadijeva potreba za iskazivanjem istine?
- Smatrate li da je Sadi pod utjecajem uspješnog oca?
- "Ah, kako je genijalcima blisko ludilo. Ljudi ih zatvaraju i vežu lancima ili im podižu spomenike!" Razmišljajući slično kao Aristotel, koji je francuski filozof i književnik izrekao ovu rečenicu? Slažete li se s ovom tvrdnjom? Obrazložite svoj stav!
- Koje je drugo epohalno djelo napisao Victor Hugo i objavio 1862.? Objasnite kako su se događaji iz II. francuske revolucije odrazili na daljnji tijek povijesti Europe?
- Koja je bila uloga pariških radnika i omladine u ustanku i zašto su dobili potporu poljskih, talijanskih i njemačkih izbjeglica koji su našli utočište u Parizu nakon republikanskih i nacionalističkih akcija u svojim domovinama?
- Zamislite da su likovi bili žene. S kojim bi se preprekama one susrele u to doba? Potkrijepite svoje tvrdnje primjerima iz prakse!
- Koje su, po vašemu mišljenju, europske ličnosti ostavile trag u svjetskoj povijesti? Razmislite u kojoj su mjeri to specifično razdoblje i trenutačna geopolitička situacija utjecali na njihovo stvaralaštvo?
- Potražite podrijetlo latinske riječi "religare". Baca li to novo svjetlo na razumijevanje priče, odnosno zašto je autorica odabrala baš temu katedrale za svoj tekst o Europi?

Budimo kreativni!

- Osmislite dijalog između jednog poznatog hrvatskog fizičara i romanopisca u kojem razgovaraju o današnjim problemima. Danas dvije pariške ulice nose imena glavnog i sporednog lika ove priče – nađite na karti Pariza gdje se one nalaze.
- Stavite se u ulogu *masterchefa* koji kuha u ekskluzivnom restoranu za manju grupu turista. Sastavite tradicionalni jelovnik jedne europske zemlje i objasnite koji bi ih nacionalni specijaliteti oduševili, a koja im jela nikako ne biste ponudili? Osmislite kratki skeč u kojem nagovarate turista da kuša nešto novo i neobično!
- Kreirajte jedan turistički aranžman i itinerar (tiskani vodič s kartom i korisnim informacijama). Organizirajte ture počevši od 9 sati ujutro do 21 sat navečer tako da dvoje učenika preuzme ulogu vodiča i turističkog pratitelja, a ostatak razreda su turisti. Nastavnik/ica preuzima ulogu vozača autobusa, no slabo govori strane jezike, te ne razumije najbolje ni vodiča ni turiste.
- Osmislite kratki skeč u kojem dva lika iz ove priče razgovaraju, ali s drugačijim završetkom!

NJEMAČKA

Yvonne Hofstetter

rođena 1966., njemačka pravница i esejistica

“Potraga za globalnom strateškom ulogom Europe”

Oksfordski rječnik engleskog jezika riječ "atlas" definira kao "zbirku karata uvezanu u korice". Danas, u dobu digitaliziranog znanja, geografija na papiru postala je dragocjeno blago s naših polica. Karte svijeta dostupne na internetu prikazuju Europu kao pikselizirani obrisi, šaroliki mozaik srednje velikih i malih država različitih povijesnih iskustava i kultura koje se na istoku spajaju sa susjednom Rusijom i Kinom. Obje se zemlje protežu duž kontinenta i Europa je, geografski gledano, smještena na zapadnom komadu euroazijskog kopna. Unatoč tome, uvijek se smatrala odvojenom od Istoka. Tome svjedoči i njezina uloga u Sjevernoatlantskom savezu – NATO-u – kao i njezina koncepcija ljudskih prava, vladavine prava, demokracije i socijalnog tržišnog gospodarstva kao jedinstvene cjeline. Ovih se načela ne žele držati ni Rusija ni Kina, a postoje naznake da se i Amerika povlači.

Ujedinjena Europa: samo priča?

Kad god se apel za veće jedinstvo Europe rasplamsa, tad se pojavi i snažna opozicija. *Online zajednice* i društvene "mreže" po mnogočemu su nas više podijelile nego ujedinile. Osmišljene kao katalog proizvoda dvadeset i prvog stoljeća, dio su velike obmane koja iskrivljuje sliku "društvenih medija" jer je naime njihova jedina svrha zapravo ona kapitalistička: zarada od oglašavanja. Posljedice ovoga vidljive su posvuda: društvo je rastavljeno na zasebne komponente, na najmanje atome. Oni se zatim razvijaju u individue, izolirane pojedince bez izraženog osjećaja pripadnosti nekoj grupi ili zajedničkog identiteta. Premda promiče društvenu raznolikost, digitalna era dovodi do izdvojenih miljea koji imaju vlastito viđenje stvari i eho-komora, ne samo na osobnoj razini nego

i nacionalnoj. Povrh toga, rađaju se različite "Europe": jedna za Skandinavce, druga za one s Mediterana i one iz Višegradske četvorke (Češka, Mađarska, Poljska i Slovačka). Odvajanja poput Brexita ili jačanje nacionalističkih pokreta nesretne su posljedice. Nismo internalizirali vodeća europska načela pod kojima bismo mogli postići minimalni politički konsenzus i upravo nam zato sada drugi govore tko smo, odnosno što *misle* da jesmo.

Geopolitički sendvič: Europa između dva sustava

Dok se kolo povijesti neprestano okreće, ono što je prije bilo sigurno, sada postaje žrtvom napretka i javlja se nova društvena dinamika. Čak ni dugogodišnje prijateljstvo između Europe i Amerike više nije sigurno: "Pa, mislim da imamo dosta neprijatelja. Mislim da je Europska Unija neprijatelj, to što nam rade kada je riječ o trgovini. Vjerojatno vam Europska Unija ne bi pala na pamet, ali ona je neprijatelj." Usprkos nesretnom diplomatskom stilu, Donald Trump nije sasvim u krivu. U odnosu Europe i Amerike, Europa je desetljećima bila "muktaš". Naša saveznica na Zapadu, neporeciva globalna hegemonijska sila još od pada Sovjetskog Saveza 1991., Europi je osigurala pristup međunarodnim javnim dobrima, tzv. zajedničkom vlasništvu, među kojima su GPS i internet. Europa se bez oklijevanja oslonila na usluge koje joj je pružio SAD, pritom uštedjevši milijarde na investicijama; taj je novac poslije iskorišten kao mirovna dividenda za financiranje sustava socijalne skrbi. Stoga je Trumpovo povlačenje iz Europe u tvrdavu Ameriku (koje se smatra drugim padom Amerike) golem problem, ali i odlična prilika za novi svjetski poredak u kojem Europa može vratiti suverenitet na svjetskoj sceni.

Istočna Azija svakako postaje alternativa povijesnom Zapadu. Za razliku od Donalda Trumpa koji je zainteresiran samo za "konzervativni izolacionizam [...] i neuplitanje u svjetske sukobe", kineski predsjednik Xi Jinping ima iznimno ambiciozan politički cilj i pokušava uspostaviti kontrolu nad svime u pohodu na "kineski san": svi bi trebali biti jednako bogati, ali bez demokracije, vladavine prava, slobode medija i civiliziranog društva. Kina će moći uspostaviti veći utjecaj nad Euroazijom tek kada Amerika bude protjerana iz Europe. Kina je 2012. pokrenula inicijativu 17+1: stratešku suradnju sa zemljama središnje i istočne Europe, uključujući Višegradsku četvorku i baltičke republike. Izravna kineska ulaganja u ekonomski relevantne resurse kao što su luke u južnoj Europi, dionice tehnoloških kompanija, čak i francuske vinarije, kao i inicijativa Pojas i put, mehanizmi su kojima se Europi želi nametnuti drugačiji politički sustav. Zbog ovoga se u Europi javlja raskol, a slijedom toga, donošenje zajedničkih europskih deklaracija o ljudskim pravima protiv Kine postalo je sve teže i teže.

Digitalna će tehnologija omogućiti Kini da srednjoročno uspostavi političku dominaciju i vojnu kontrolu nad novostečenim resursima. Na europskom Zapadu više nitko nije voljan priskočiti u pomoć, a na Istoku sve su češći prijeteći prizori velikih borbi za prevlast i visokotehnološkog naoružavanja. Europa i principi kojima se vodi izloženi su sve većem pritisku, baš kao i njezini "globalni odnosi". Ovdje je riječ o povezanosti ne samo unutar europskih država nego i međusobnoj povezanosti Europljana na osobnoj razini, kao i, naravno, uspješnom suživotu europskog društva koji je izražen europskom

krilaticom: *In varietate concordia* – ujedinjeni u raznolikosti.

Provođenje svjetske politike

Glavna je ideja ove dinamike činjenica da Europa treba viziju budućnosti, novu deklaraciju ciljeva prema kojoj će se donositi interne odluke i koja će joj omogućiti da se njezina politika razlikuje od američke ili kineske.

"Činjenica je da Europska Unija i njezina prethodnica, Europska ekonomska zajednica (EEZ), nisu bile usmjerene na političku sposobnost na globalnoj razini. Dugo nismo bili sposobni za svjetsku politiku. Stoga, okolnosti nam nalažu da težimo globalnom političkom kapacitetu", rekao je predsjednik Komisije Jean-Claude Juncker u svom govoru 2018. Postaje jasno što je cilj takve globalne politike kada sami sebi postavimo dva pitanja koja je izvorno formulirao Henry Kissinger: "Što zapravo želimo postići? Što moramo prevenirati pod svaku cijenu?" Za naše potrebe, možemo ih dodatno proširiti: Koja je potencijalna uloga tehnologije? Pristup koji se temelji na učinku ne polazi od *slučaja*, već od poželjnog konačnog stanja koje će Europa doseći.

Europa je i dalje faktor s velikim potencijalom. Kada bi htjela, mogla bi postati velika hegemonijska sila, ne samo za cijeli svijet nego i za vlastiti razvoj, gradeći snažnu demokratsku utopiju za budućnost. Globalna pozicija Europe mogla bi se temeljiti na njezinoj demokratskoj, liberalnoj i društvenoj karizmi, s multilateralnom politikom koja bi bila u bliskoj suradnji s ostalim demokratskim državama i razgranatim načelima, koje treba karakterizirati ne samo osobni interes nego i naznaka altruizma.

Ovo neće biti lagan zadatak. Naposljetku, neke europske vlade ne priklanjaju se istim idealima demokracije. Moramo nadvladati sumnju i ojačati demokratska uvjerenja. Jadikovanjem, raspravljanjem, nastavljanjem po istome, zanošenjem nostalgijom: time nećemo očuvati demokraciju, time ona neće prevladati. Odlučna demokratska politika može biti učinkovita samo ako odluči iskoristiti diplomatske, tehnološke, vojne i ekonomske resurse te sredstva diljem Europe.

Kako postati hegemonijom?

Hegemonijska vladavina, poznato je iz povijesti, temelji se na mekoj vladavini – čaroliji koja proizlazi iz moći uvjeravanja. Poznato je iz povijesti da takva vrsta moći počiva na temeljnim vrijednostima. Ona se neće razviti ni iz čega i s obzirom na dug popis pogodnosti koje sa sobom donosi – meka je vladavina skupa. Sasvim sigurno uključuje vitalno gospodarstvo i tržišnu moć. Slobodu, demokraciju, vladavinu prava i slobodne medije. Stabilnu valutu. Blagostanje i smanjenje siromaštva. Unutarnju ali i vanjsku sigurnost. Mir u Europi. Društvenu permeabilnost i ujedinenost. Raznolikost i otvorenost. Duboka prijateljstva među Europljanima i pouzdane saveznike unatoč neovisnosti i autonomiji. Ključne će biti i nove tehnologije.

1. Digitalna tehnologija služi vodećim načelima Europe

Buduće će se europsko vodstvo – za razliku od azijskog izazova sustavu – oslanjati na europski *conditio humana* i sliku "čovjeka" kao suverenog pojedinca koji je temelj svakom liberalno-demokratskom društvenom poretku.

Njegovu će privlačnost učinkovito braniti i štititi svaki sljedeći val digitalnog napretka, unatoč kapitalističkim tvrdnjama američkih evanđelista digitalizacije koji, objašnjavajući pitanje digitalizacije koju su sveli na nešto mjerljivo i vidljivo, kažu da bi trebali imati potpuni pristup digitalnom nadzoru i algoritamskoj analizi dok javnosti prepuštaju tek pitanje demokratske "suglasnosti".

Znanstvenici i tvrtke koji na tržište uvode novu tehnologiju ne mogu i ne smiju biti jedini zaduženi za demokratsku "suglasnost". Politika ih tek odnedavno drži odgovornima za posljedice koje nove tehnologije ili digitalni poslovni modeli imaju po društvo. Prije 2016. – godine u kojoj smo otkrili potencijal nasilja digitalizacije – nije bilo u nadležnosti tvrtke da razmatra društvenu ili zakonsku sukladnost digitalnih inovacija. To se u međuvremenu promijenilo i 2018. Europska komisija uspostavila je pravila kako bi osigurala *odgovorna* istraživanja i inovacije te je uvela obaveznu etičku, pravnu i društvenu procjenu utjecaja svakog novog istraživačkog projekta koji financira Europska Unija. Ali prije nego što znanstvenici pokušaju samonametnute obveze prevesti na opisni jezik matematike i europsku ideju ubaciti u programski kod kao "etiku po dizajnu", konzultanti za etiku i odvjetnici već su pribilježili što zakonski europski etos točno obuhvaća.

Europska je digitalna tehnologija sukladna s demokracijom ako poštuje prava i odgovornost korisnika. Sukladna je ako stvarne ljude ne svodi na skup podataka. Sukladna je ako joj cilj nije nadzor i kontrola nad ljudima, što je gotovo isto kao i špijunaža te obavještajni rad. Umjesto toga, trebamo preispitati temeljna prava u digitalnom dobu i prepoznati da su u današnje vrijeme profili na društvenim mrežama,

pametni telefoni – čak i čip na jagodici prsta – jednako nerazdvojni od ljudi kao i srčani kateter ili umjetni kuk.

2. Nove tehnologije za sigurnost Europe

Središnji bi element europske meke vladavine bila opskrba zajedničkim vlasništvom po niskoj cijeni. Kada govorimo o budućoj europskoj politici, o *Pax Europaea*, važan dio zajedničkog vlasništva također čine mir i sigurnost. Europska Unija mora se posvetiti očuvanju sigurnosti 700 milijuna Europljana. Ovakva briga za javno dobro ne može biti samo politička, ona zahtijeva obranu i vojnu sigurnost. Nije dovoljno samo podržavati napredak digitalne tehnologije u svrhu veće ekonomske konkurentnosti Europe. Naposljetku, obrana i upravljanje kriznim situacijama sve će se više oslanjati na kognitivne strojeve. Ako države istočno od Europe moderniziraju arsenale, naoružaju vojne robote i razviju autonomnije sustave oružja, Europa mora biti sposobna odgovoriti, pritom uzimajući u obzir i geostrateški značaj digitalnog napretka. Europa se ne smije odati naivnim nadama da će doktrine za obranu budućnosti biti nusproizvod civilnih istraživanja i razvoja. To se neće dogoditi i zato bismo osobito trebali obratiti pozornost na istraživanje digitalne tehnologije jer će ona mijenjati sukobe budućnosti.

3. Inovacijom do meke vladavine

Inovacija je još jedan presudan faktor hegemonije. Ona ne uključuje samo tehnološke inovacije; inovacija može biti i birokratska, pravna, kulturna ili ekonomska. Zbog svega ovoga, kako bi ostvarila politički utjecaj, europska svjetska politika mora se prikloniti novim tehnologijama. Inovacija

nas ne čini samo poželjnima nego i rješava probleme. A Europa ih ima dosta. Netko se treba pozabaviti klimatskim promjenama. Migracijskim pritiskom s juga. Demografskim promjenama. Urbanizacijom i njezinim posljedicama. Socijalnom nejednakosti. Fragmentacijom društva.

Umjetna se inteligencija, na svjetskoj razini, sve više smatra tehnologijom opće namjene dvadeset i prvog stoljeća. U tom području, SAD i dalje dominira. Kina, Južna Koreja, Rusija, Singapur i Izrael visoko su na ljestvici najperspektivnijih konkurenata SAD-u. Nijedna europska država nije među njima. Međutim, još nije sigurno koja će se država pozicionirati kao buduća predvodnica jer i dalje postoji golem jaz između pretpostavljenih mogućnosti kognitivnih strojeva i stvarnosti. Do danas, umjetna je inteligencija ponudila samo selektivna poboljšanja u svakodnevnom životu.

Tko god uspije razviti kognitivne strojeve u kontekstu smislene upotrebe i pritom u obzir uzme pravne, etičke i društveno tehnološke posljedice Europe, mogao bi preuzeti vodstvo.

Sigurnost Pax Europaea

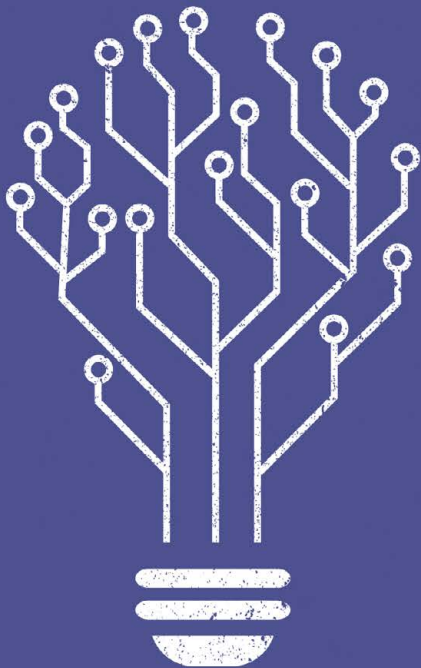
Europska hegemonija veliki je san o Europi koja zauzima čvrst demokratski i sigurnosni stav. San je to o Europi koja nudi koherentnu priču o sebi, prije nego što to učini netko drugi. To je ideja snage koju pokreće nepokolebljivo vodeće načelo *humanitas* i zajednička strategija njegove realizacije i zaštite.

Međutim, stvarnost se trenutačno okreće populizmu, protekcionizmu, nacionalizmu i dobroj dozi arogancije.

Oni koji vole Europu i načela kojima se vodi ne smiju se prepustiti malodušnosti, već moraju skupljati snagu. Svi zajedno možemo ponovno oživjeti Europu, izgraditi bolju budućnost te živjeti u humanom i demokratskom suživotu s drugima. Zbog zajedničke prošlosti i vizije budućnosti, moramo vjerovati da je ujedinjena Europa najbolja od svijeta.

Preveo Blaž Martić

Razgovarajmo i promišljajmo o tekstu

Razgovor s autoricom

u sklopu Hay Festivala pogledajte na:

Thinking about the world we live in

Kontekst

- geopolitički sendvič – zemlja koja stoji između velikih sila
- hegemonija – vodeća uloga u političkim, vojnim, ekonomskim, socijalnim ili kulturnim pitanjima
- soft power – političko izražavanje moći putem kulturne atrakcije
- multilateralna politika – tri ili više država djeluju kooperativno i na principu jednakih prava
- *conditio humana* (čovjekovo stanje) – okvirni uvjeti ljudske egzistencije
- *Pax Europaea* (europski mir) – vrijeme relativnog mira u Europi nakon Drugoga svjetskog rata

Pripovijedanje i struktura teksta

- Objasnite ideju vodilju u tri rečenice.
- Zašto Europu označavaju kao politički sendvič?
- Na čemu bi se europska snaga vođenja trebala temeljiti u budućnosti?
- Koju ulogu igraju nove tehnologije za sigurnost Europe?
- Koji se europski problemi mogu rješavati pomoću inovacija?
- Što znači europska hegemonija? Kako se trenutno provodi?

- Koju sliku prikazuje priča o budućnosti Europe?

Budimo kreativni!

- EU i ja. Što Europa znači za tebe?

Koje su vrijednosti bitne u Europi? Što vam je posebno važno u Europi? Jeste li puno putovali po Europi? Zamisli da Kinez ili Amerikanac žele da im u kratkim crtama objasniš ulogu Europe. Izmisli slogan koji opisuje ulogu EU-a u tvom svakodnevnom životu.

- Europska hegemonija

Kakva je ustvari uloga EU-a u svijetu? Koje su vrijednosti EU-a u međunarodnoj vanjskoj politici? Je li to samo puka priča, geopolitički sendvič između supersila ili ipak začetnik svjetske politike?

Lokalna radiopostaja moli vas da napravite kratak intervju s raznim prolaznicima na ulici. Razmislite o pitanjima koja ćete postaviti prolaznicima, a vezana su uz ulogu Europe u svijetu. Radite u skupini. Jedan/jedna je radijski voditelj / radijska voditeljica koji/koja ostalima postavlja pitanja.

- Digitalne tehnologije za vodeće načelo u Europi
Već je američki političar znanstvenik Henry Kissinger postavio dva ključna pitanja koja se tiču cilja svjetske politike: Što želimo postići? Što svakako moramo spriječiti? U našem digitaliziranom vremenu dodajmo i treće pitanje: Što tehnologija može učiniti? To pokazuje važnost, ali i probleme novih tehnologija za sigurnost i napredak Europe.

Razmislite o tome koji doprinos Hrvatska može dati

europskim inovacijama, tj. koji problemi iz toga mogu nastati za Hrvatsku. Preuzmite različite uloge u društvu (predstavnik/predstavnica na sveučilištu s istraživačkim mandatom u umjetnoj inteligenciji, predstavnik/predstavnica gospodarstva, ekonomski političar / ekonomska političarka, znanstvenik/znanstvenica za civilna istraživanja i razvoj, obični građanin / obična građanka...) i razmislite koji stav ta osoba zastupa o toj temi. Jedan/jedna iz skupine preuzima ulogu moderatora koji vodi naknadnu panel-diskusiju s tim raznim zastupnicima/zastupnicama hrvatskog društva.

PORTUGAL

Ana Pessoa

*rođena 1982., portugalska spisateljica
i prevoditeljica*

“Glas u mojoj glavi”

I ZATO VOLIM noć, ovu mračnu tišinu, kada je jedino što čujem moje disanje, moje disanje u svijetu, moje disanje u mom tijelu i izvan njega, i ništa drugo, ni boju ni sunce niti zvukove, mračnu usamljenost u sobi i izvan nje, stanku u životu, i najednom spoznajem nešto o sebi, nešto što nisam znao prije ili nisam znao da znam, ja, šesnaestogodišnji dječak iz 22. stoljeća, moje tijelo tako mirno i tiho u mirnoj i tihoj noći, mrkloj i praznoj i nepreglednoj i divnoj noći, moje oči zatvorene i moja duša otvorena zvijezdama koje sjede tako daleko na nebu i izgledaju tako sitne i slabašne, a zapravo su velike i snažne, i mislim naglas u glavi, taj glas u mojoj glavi, taj glas koji pripada meni, ali nije moj, glas stroja koji govori i tvrdi i inzistira, i znam da nema nikakvog utjecaja na svemir, taj je glas toliko veći od mene, a opet uopće ne postoji u svemiru, ne emitira nikakvo svjetlo, ne proizvodi ništa, ne miče se, i buka se ne čuje noću, ne čuje se od zvijezda, i ja mislim o tom neizmjernom misteriju koji će ostati neizmjernim misterijem jednom kad me više ne bude, sa svojim galaksijama i crnim rupama, mislim o pitanjima koja će i dalje biti pitanja, i osjećam olakšanje, nov osjećaj ugođe u sebi i izvan sebe, ugođu u glavi i na jastuku, jer ja sam ništa, ja sam apsolutno ništa, šesnaest mi je godina i imam glas u glavi, miran sam i tih u mirnoj i tihoj noći sa svojom usamljenošću i svojom tišinom, ležim na krevetu, neka je to vrsta smrti koja ni po čemu nije nalik na smrt, zapravo je sasvim suprotna smrti, jer ja sam živ, sasvim sam živ u sebi i izvan sebe, potpuno sam živ u tami i praznini svemira i ne čujem ništa osim svog disanja, zraka koji u mene ulazi i izlazi, života koji ulazi i izlazi, noći koja ulazi i izlazi, i nemam taj glas u glavi koji mi govori da za sve postoji rješenje, da su moji osjećaji istovjetni osjećajima drugih, da je moja usamljenost istovjetna tuđoj usamljenosti, ali ja ne želim ništa znati o tuđoj

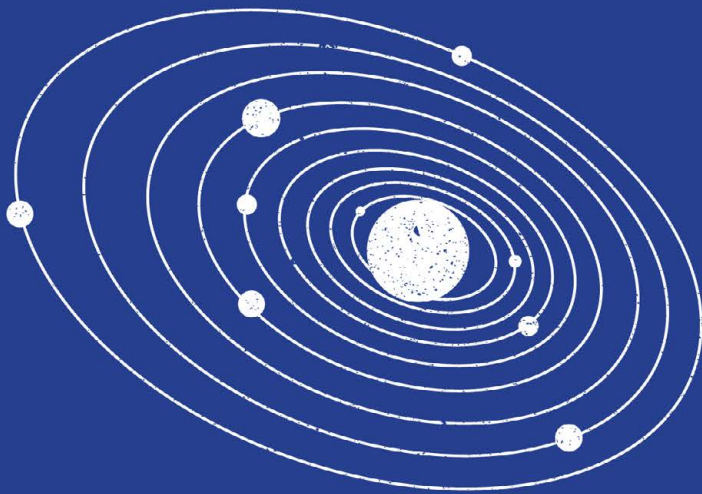
usamljenosti, ja se pitam gdje ja završavam, a gdje ovaj programirani glas počinje, gdje ja završavam, a tehnologija počinje, gdje tehnologija počinje, a ja završavam, jer ja nisam ovaj glas u svojoj glavi, ne želim čuti glas u svojoj glavi, želim biti sam, u tišini, u mraku, jer me jedino noć razumije, jedino će me noć spasiti, noć i njezina cjelovita istinska tama jedino je što uistinu prosvjetljava, i ja ležim i mislim o toj mrkloj mrzloj noći i šišmišima koji naseljavaju ovu mrklu mrzlu noć i njihovim špiljama, njihovom obrnutom drijemežu, naopakom i svakidašnjem, mislim da bih trebao biti usamljeni šišmiš golemih krila, noćna životinja, štakor, mačka, kojot, hijena, uvijek sam mislio da sam rođen u pogrešnom tijelu, pogrešnoj vrsti, pogrešnoj eri, leopard, žohar, škorpion, trebao bih biti žutooka sova što nečujno prelijeće svijet, zaobljenog, kratkog i oštrog kljuna, mesožderske, predatorske i oprezne prirode, jednostavne mudrosti što proizlazi iz tišine i tajanstvenosti, noćna sila koja bi se mogla suprotstaviti glasu u mojoj glavi, vječitom glasu što prekida moje misli, govori mi "radi ovo", "radi ono", "idi amo", "idi tamo", tom strojnom glasu koji me prati niz svaku ulicu i u svakom trenutku, govori mi da je moja nestrpljivost jasan znak stresa, da nisam promislio o posljedicama svojih odluka, da nisam sam, da nikad nisam sam, i nema veće usamljenosti od ove, usamljenosti u društvu, unutrašnje usamljenosti, skrivene, tajne, noćne usamljenosti, tog osjećaja da bi život trebao biti više nego što jest, ulice, stanice metroa, restorani, razgovori, ljudi i kamen za popločavanje, učionice, čekaonice; nada da postoji život nakon života, ne nakon smrti, jer smrt je poput tame, nepogrešiva i sveobuhvatna; i tada začujem glas u svojoj glavi, uvijek glas u svojoj glavi, kako mi predlaže spavanje i snove, predlaže kada da ustanem, govori mi da izbjegavam sol i šećer i uzimam željezo i magneziji, glas koji

mi postavlja pitanja (zašto, gdje, kako, kada), govori mi o drugoj eri, naprimjer o kraju Europe, o kraju demokracije, govori mi kako je moj život danas bolji od svih drugih života u prošlosti, objašnjava mi sve ono što ne želim da mi objasni, čak i sada, kada noć stiže sa svojim grubim tamnim tijelom, čak i u ovom postojanju bez boje i sunca i zvuka, taj glas postoji i ja ga čujem, mogu ga razabrati u tami, prigušeni glas koji govori "Tu sam", izmišljeni glas koji mi uopće ne pripada, koji mi nikada nije i nikada neće pripadati jer nije ljudski, umjetni, strojni glas koji se širi, rasipa, obraća mi se kao osoba, kao druga majka, toliko drugačija od moje prave majke, koja isto čuje ovaj glas u svojoj glavi, taj imaginarni glas, glas sistema u svakoj glavi, pa se pitam gdje tehnologija počinje, a ljudsko tijelo završava ako tehnologija kola mojim tijelom kao krv i mojom dušom i snovima i mojim strahovima i sve što želim je pobjeći, pobjeći, pobjeći hitar i nečujan i ogroman kao leopard u tamu noći, zajedno sa svojom gladi, pobjeći u ovoj mrkloj mrzloj noći sa svoje četiri hitre šape i tijelom koje više nije moje tijelo, nije nikad ni bilo moje tijelo, a ja tako žarko želim natrag svoje staro tijelo, svoje tijelo prije glasa i boli, svoje tijelo i tišinu, i možda bih i bio sretniji u prošlosti, u 20., 21. stoljeću u toj Europi usamljenih ljudi koji su, unatoč svemu, bili slobodni i mislili i osjećali bez ove buke, bez ometanja, bez tehnologije u glavama, smirenih i tihih umova, a onda glas prekine moje misli i kaže mi da je usamljenost bila najveća epidemija 21. stoljeća, da se glas u mojoj glavi pojavio da bi riješio taj problem usamljenosti i da govorim kao pjesnik, da bih trebao pisati kao pjesnik, ali ja ne govorim kao pjesnik i ne pišem kao pjesnik jer ne znam kako osjećati, misliti ili postojati, želim samo biti u tišini i dosta mi je da mi netko stalno govori što bih trebao i ne bih trebao činiti, dosta mi

je tog bestjelesnog bezličnog glasa, tog čudnovatog osjećaja da moj život nije sasvim moj, da ja nisam ja, da ne donosim sam svoje odluke jer mi je sve već zacrtano i za mene odlučeno, a glas se nasmije, njegov je smijeh mračan, prikriven smijeh koji nije sasvim smijeh, već sličan onome kako se hijene smiju, smiju se, ali se zapravo ne smiju, glas u glavi prekida me i mijesha se i ispituje me i govori da sam gospodar svoje volje, da sam ja taj koji donosi odluke, ali to nije istina, znam da nije istina i glas sistema također to zna jer glas u mojoj glavi zna sve o svemu, glas u mojoj glavi govori mi što je istina i toliko je siguran u sebe i toliko pun odgovora, a ja sam tako pun pitanja, i tada shvaćam koliko sam umoran kada osjećam težinu svog nepostojanja u nogama i samo želim zaspati, samo želim ponovo sanjati kitove, tamne i goleme poput dubine noći, prazan i sam i pokoran kao prazna čekaonica, red sjedalica na kojima nitko ne sjedi, i zagledam se u čekaonicu koja sam ja i tužan sam, bijedan, beskoristan, a glas je uvijek tu, govori mi kako je tuga normalna, kako je tuga baš to, prolazan osjećaj, pita me kako bih ocijenio svoju tugu na ljestvici od 1 do 10, ali ja ne želim ocjenjivati tugu, ne želim kvantificirati tugu, želim osjećati i patiti jer je moja tuga stvarna, moja tuga je činjenica, moja tuga je moja istina, moj glas, moje postojanje, pa se prisiljavam ne slušati glas u svojoj glavi koji mi govori da ću prije stići na cilj ako idem metroom, a ja uopće nemam cilj, nemam ništa osim ove mrkle noći i svoje tužne, tužne tuge, a glas mi kaže da bih možda trebao o ovome razgovarati sa Su jer Su je moja prijateljica i ja sam joj drag, a i ona meni, glas u mojoj glavi tvrdi da bi moja tuga možda prošla ako bih bio sa Su, i ja pomislim na Su s ovim glasom u glavi i zamislim drugu Su, Su iz prošlosti, prije svega ovoga, Su prije glasa, potpuno ljudsku Su, bez glasa, bez tehnologije, pomislim na Su i sebe u drugom

dobu, u 21. stoljeću, u tom svijetu bez glasova u glavi, Su stvarnu i neizmjernu i lijepu kao ova mrkla noć, i zatim ugledam nebo u sebi, vidim svoju tugu kako leti prema horizontu, samotnu sovu koja nečujno odlijeće u svemir, i glas prekine moj san da mi govori o Su, da me pita o Su, a ja ne želim razgovarati o Su, ne želim razumjeti Su ili objašnjavati Su ili raspravljati se o Su, posebice ne o Su, i ne želim više nijedan prijedlog, mišljenje ili predviđanje koje dolazi od glasa iz moje glave, samo želim biti ja, misliti za sebe, osjećati za sebe, želim biti slobodan i pronaći svoju istinu kao kojot i šišmiš koji žive svoj noćni život, i zato ispustim nijemi krik i ležim i slušam taj imaginarni krik koji pripada meni, svoj glas koji se proteže vremenom i prostorom, svoj krik koji postoji u ovom svijetu i u svim drugim svjetovima, svoj krik koji je ogroman i beskonačan kao svemir i nitko ne može zaustaviti taj krik koji također ne postoji, jer sam u stvarnosti i dalje miran i tih u mirnoj tihoj noći, zatvorenih očiju i otvorene duše, tišina se odmara na svemu, mojoj usamljenoj, usamljenoj usamljenosti, i da, sada zaista mogu biti onaj koji želim biti, mogu zaspati u ovom krevetu i sanjati o kitovima, divovskima i tamnima i sporima kao noć, sada i zauvijek, i mogu biti sova i izaći kroz prozor, nečujna i oprezna, i mogu govoriti kao pjesnik i pisati kao pjesnik i vrištati kao pjesnik jer dolazim iz svemira, iz beskonačnosti, moj imaginarni vrisak u tišini zvijezda koje obitavaju tako daleko i izgledaju tako sitno i slabašno, ali su zapravo velike i snažne, i ja sam ništa, ja sam apsolutno ništa, kao i glas u mojoj glavi, taj veliki glas, toliko veći od mene, koji uopće ne pripada svemiru, zato otvaram oči i ustajem, osjećam svoja stopala i ruke, svoje tijelo kako postoji u ovom svijetu i svim drugim svjetovima i na jedan mračni trenutak, trenutak koji se proteže u svemir kao cijeli krajolik, točno znam tko sam.

Razgovarajmo i promišljajmo o tekstu

Razgovor s autoricom

u sklopu Hay Festivala pogledajte na:

Imagination Manifesto

Kontekst

- Europa u 21. stoljeću:
U 21. stoljeću Europa je suočena s brojnim izazovima. Neki od tih izazova proizlaze iz tehnologije i gospodarstva: digitalizacija, globalizirana ekonomija i klimatske promjene. Drugi su uzrokovani vanjskim faktorima: ratovi na Bliskom istoku, nekontrolirane migracije i terorizam, agresivna Rusija koja prijeti slobodi i miru, kao i Sjedinjene Američke Države koje se sve više okreću sebi samima. Treći su izazovi pak česta pojava u Uniji: strukturna nezaposlenost, sve starije stanovništvo, rast političkog nacionalizma i nedostatak kohezije. Kako bi se odgovorilo na te izazove, svi Europljani moraju djelovati zajedno, a to je moguće jedino ako razumijemo jedni druge.

Pripovijedanje i struktura teksta

- U kojem vremenu živi lik u tekstu? Kakva je on to osoba? Po čemu je različit od ljudi iz prethodnih vremena?
- Koje probleme, koji se u današnjem vremenu naglašavaju kao problemi budućnosti, prepoznajete u tekstu?
- Po čemu je zanimljiva struktura teksta? Kako se naziva takav stil pisanja?

- Po čemu se, prema liku iz teksta, razlikuju ljudi 20. i 21. stoljeća s ljudima iz 22.? Biste li radije živjeli u 22. stoljeću? Zašto?
- Koje teme, ideje ili probleme današnje Europe prepoznajete u tekstu?

Budimo kreativni!

- Podijelite se u parove. Zamislite kako će Europa izgledati u 22. stoljeću. Koje su pozitivne, a koje negativne strane Europe 22. stoljeća? Skicirajte dijalog i izvedite kratku predstavu na tu temu.
- Zamislite da možete sami kreirati budućnost Europe. Kako bi ona izgledala? Što biste izgradili, koja pravila (ako uopće) biste uveli? Što biste zabranili? Prikažite svoju ideju kroz pjesmu, rap ili slam pjesmu u prvom licu jednine.
- Prema tekstu, čovjek 22. stoljeća samo je napola čovjek. Čovjek budućnosti dijelom je čovjek, dijelom stroj. Kojih 5 strojnih, a kojih 5 ljudskih karakteristika biste voljeli imati i koje zanimanje biste imali u budućnosti?

SLOVENIJA

Renata Salecl

*rođena 1962., slovenska filozofkinja,
sociologinja i pravna teoretičarka*

“Kriza povjerenja”

Na jednom od predavanja na preddiplomskom studiju ostala sam duboko ganuta kada je gotovo četvrtina studenata izjavila da im je najbolji prijatelj pas. Kada sam ih pitala zašto, rekli su da je danas nemoguće vjerovati ljudima, psi su iskreniji i više vas vole, i svaki vam se put razvesele kada dođete kući.

Sve češće čujemo da ne možemo vjerovati političarima, poslovnim čelnicima i ostalim stručnjacima. Kada je u pitanju Europa i projekt širenja Europske Unije, čini se da mnogi ne vjeruju u ideale na kojima se temelji, a samim time ni u budućnost takve suradnje. Čini se da si ni zemlje više međusobno ne vjeruju, a uslijed Brexita, goruće je pitanje koja će zemlja sljedeća napustiti brod, koja će se, politički i ekonomski, okrenuti protiv Unije.

Ako se čini da javnost ne vjeruje političarima i poslovnim čelnicima, onda ovi potonji još manje vjeruju običnim ljudima. U današnje vrijeme, vlade kao da se nadmeću koja će upotrijebiti složeniji mehanizam nadzora, a tvrtke beskrupulozno prikupljaju podatke o potrošačima.

Takvo nepovjerenje u povjerenje, čak i na razini pojedinca, vodi sve većoj kontroli društva. Činjenica da ljudi imaju sve manje povjerenja jedni u druge pogodovala je rastu industrije nadzora koja je omogućila praćenje i kontroliranje. Neki roditelji postavljaju videokamere kako bi špijunirali dadilje; drugi se koriste softverima kako bi nadzirali odgojitelje u vrtiću. Partneri si prate svaki korak preko mobitela, a snimanje i nadzor zaposlenika postali su nešto sasvim uobičajeno.

Na razini društva, ovakva je opsjednutost nadzorom

nedvojbeno dovela do kriminalizacije svakodnevice. Pojedinaac se nekoć smatrao nevinim dok mu se ne dokaže suprotno, a danas se smatra krivim dok ne dokaže nevinost. Prije nekoliko godina, pokojni norveški kriminolog Nils Christie postavio je pitanje zašto je stopa kriminala u Norveškoj porasla u razdoblju kada se životni standard znatno povećao, a stanje u zemlji relativno smirilo, izuzev nekoliko zanemarivih problema. Odgovorio je da prosječan Norvežanin nije preko noći postao kriminalac, već se počeo koristiti novim mehanizmima za prijavu kaznenih djela. Kako je vjerojatnost da se susjedi međusobno poznaju sve manja, tako među njima raste nepovjerenje. Manji prekršaji, koji su se nekada rješavali unutar zajednice, sada se prijavljuju policiji. Recimo da u jednom malom selu netko krađe piliće. Nekoć bi seljani sami uhvatili lopova, a zatim ga kaznili, osim ako je riječ o uglednom članu zajednice kojemu bi zločin bio oprostjen. Danas bi međutim takav lopov bio prijavljen policiji. Premda prije nije bilo ništa manje kradljivaca pilića nego danas, statistika kriminala ukazuje na suprotno.

Prijava kaznenog djela i povjerenje paradoksalno su povezani. Ako pitate ljude vjeruju li institucijama – policiji ili sucima – vjerojatno bi odgovorili da im uopće ne vjeruju, navodeći brojne slučajeve u kojima je sustav pravde zakazao. S druge strane, kad bi se tim istim ljudima dogodilo nešto loše, bez razmišljanja bi pozvali policiju ili otišli na sud. Do ove je dvojnosti u svom istraživanju o povjerenju došla i britanska filozofkinja Onora O'Neill. Rezultati su pokazali da su ljudi skloniji tražiti pomoć od onih koje bi inače otpisali kao nepouzdanе. Primjerice, ljudi navode da ne vjeruju industriji hrane, a ipak će sve namirnice kupiti u lancu supermarketa. Navedena razlika

između onoga što govorimo i radimo posebno je izražena kada je u pitanju povjerenje u liječnike. Ne vjerujemo im dok smo zdravi, ali ćemo im se obratiti za pomoć čim se razbolimo.

Kada govorimo o vijestima, problem je još složeniji. Premda tvrde da ne treba vjerovati medijima, brojni ljudi i dalje upijaju dezinformacije na društvenim mrežama. Zato uopće ne čudi što su "lažne vijesti" postale toliki problem, baš kao što ne čudi ni činjenica da su najčešća meta oni koji sumnjaju u tradicionalne izvore informacija. Kada je Kellyanne Conway, savjetnica američkog predsjednika Trumpa, lažnu informaciju o broju ljudi na njegovoj inauguraciji nazvala "alternativnom činjenicom", apelirala je upravo na tu demografsku skupinu. Nitko nam ne može oduzeti pravo da preispitujemo sve što nam se predstavi kao istina. Međutim, vjerovanje da su lažne izjave jedan od oblika istine uništava povjerenje u bilo koji izvor znanja ili činjenica.

Jedan od problema s povjerenjem predstavljaju veliki podaci (*big data*). Dok se koristimo različitim aplikacijama ili pretražujemo internet, nismo ni svjesni da nam se osobni podaci prikupljaju. Kada bismo zapravo pročitali pravila i uvjete, sigurna sam da više nikada ne bismo skinuli aplikaciju, stavili pametni sat na ruku ili se spojili na nezaštićene mreže. Problem s informiranim pristankom jest što prvenstveno štiti poslužitelja, dok za potrošača sve više postaje prisilni izbor. Možemo izabrati želimo li ostaviti podatke ili ne. Međutim, ako ne pristanemo, ne možemo se koristiti uslugom ili uređajem. Uz to se veže i prilično optimistična ideja da će takvo prikupljanje podataka dovesti do napretka i koristiti pojedincu, kao i društvu u

cjelini. Posljedice ovakve ideje još će više osjetiti generacije koje tek dolaze. Povrh problema s pronevjerom podataka i novim oblicima nadzora, buduće će se generacije morati nositi s činjenicom da se njihovi podaci bez pristanka prikupljaju od samog začeća. Upravo zato, znanstvenici koji se bave velikim podacima upozoravaju da koncept privatnosti i informiranog pristanka ne uzima u obzir činjenicu da se podaci o djeci masovno prikupljaju, premda ona to ne mogu kontrolirati niti razumjeti kako će se to odraziti na njihov život.

Premda ljudi govore da u današnjem društvu nedostaje povjerenja, ipak dobrovoljno ostavljaju podatke tehnološkim gigantima ili na društvenim mrežama. Možda neće vjerovati prijateljima i susjedima, ali će vjerovati *bot*-računalima na internetu, kao i anonimnim recenzijama na stranicama poput TripAdvisora, koje su podložne manipulaciji. Ovdje bi bilo korisno prisjetiti se engleskog pisca Samuela Johnsona, koji je rekao da smo skloniji vjerovati onima koje ne poznajemo jer nas dosad nisu prevarili.

Njegove riječi treba uzeti u obzir i kada govorimo o javnom mišljenju o znanstvenicima i liječnicima. Osvrnimo se primjerice na antivakterski pokret. U Sloveniji, kao i u drugim zemljama, oni koji odbiju cijepljenje izražavaju nepovjerenje u znanost na kojoj se temelji, a u isto vrijeme vjeruju teorijama o opasnim nuspojavama koje su pročitali na internetu. I u ovom slučaju ljudi više vjeruju anonimnim antivakserima na internetu nego tradicionalnim službama ili liječnicima, a u svom otporu prema postojećem sustavu zdravstvene skrbi, okreću se raznim "prirodnim metodama i teorijama koje je znanost opovrgnula.

U neoliberalnom dobu, potencijalni je uzrok takozvane "krize istine" način na koji ljudi poimaju zajednicu, posebice sada kada se sve više okrećemo individualizmu i društvenim mrežama. Dok pojedinci stavljaju vlastite potrebe ispred potreba zajednice, od drugih pak očekuju suprotno. Zbog toga dolazi do situacije u kojoj se pojedinac ne smatra dijelom zajednice, dok u isto vrijeme vjeruje da zajednica postoji i da drugi u nju vjeruju. Slično tome, moguće je da određeni ljudi više ne vjeruju u projekt Europske Unije, ali se ne boje njegova raspada jer očekuju da će drugi nastaviti vjerovati.

Kad je Sigmund Freud istraživao zašto ljudi poštuju određene moralne kodekse i slijede ideale društvene pravde, zaključio je da ponašanje pojedinca znatno ovisi o tome što očekuje od ponašanja drugih. Društvo koje teži idealima društvene pravde i na njih se oslanja počinje od pojedinca koji ograničava svoje ponašanje i pretpostavlja da će drugi slijediti njegov primjer. Pojedinac izbjegava ono što šteti društvu i od drugih očekuje isto, stoga se šteta ne nanosi ni pojedincu niti društvu u cjelini. S druge strane, individualizam se oslanja na drugačije viđenje povjerenja. Ovdje se pojedinac vodi logikom da može donositi vlastite odluke, a od drugih i dalje očekuje da će donositi one manje sebične. U takvom je scenariju dobrobit pojedinca zaštićena čak i u slučaju ekstremnog individualizma.

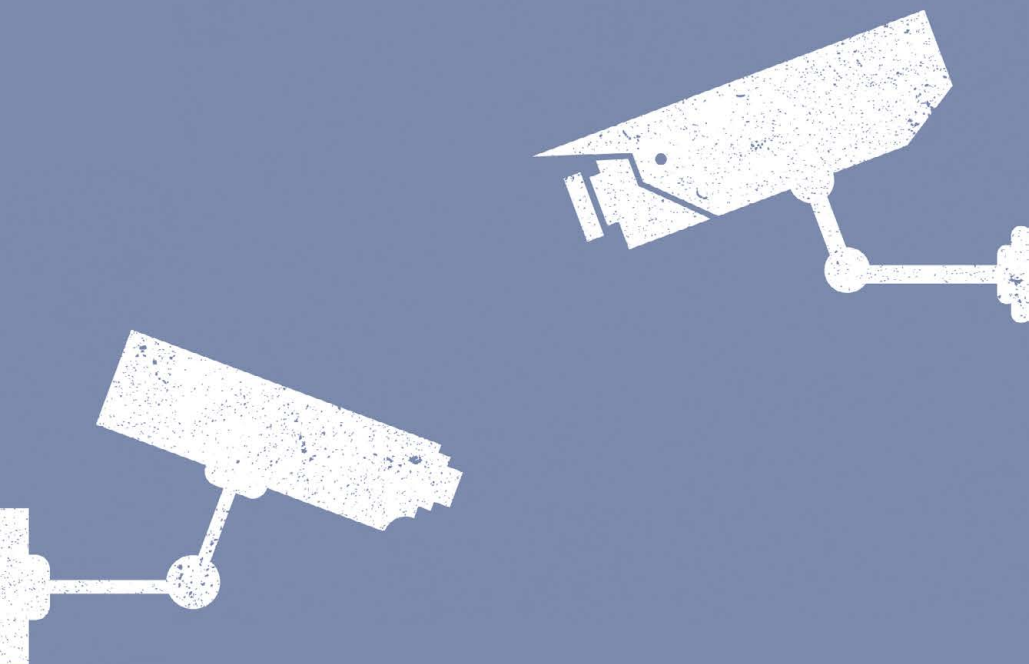
U Europi se javlja slična kriza povjerenja. Brojne se zemlje i pojedinci nadaju da će drugi vjerovati u ideju Unije, dok se ponašaju kao da je u redu što oni ne vjeruju. Tijekom izglasavanja Brexita u Ujedinjenom Kraljevstvu, brojni su *remaineri* bili u sličnoj zabludi pa nisu izašli na referendum, vjerujući da će dovoljno njihovih sunarodnjaka ionako

podržati ostanak. Među onima koji su glasali za izlazak našli su se i pojedinci koji se nisu nužno slagali s idejom Brexita, ali su htjeli izraziti svoju ljutnju i nezadovoljstvo politikom i općenito, misleći da će glasovi za ostanak prevladati.

Povjerenje u Europsku Uniju danas se ne može pouzdati ni u nostalgiju za onime što je bilo niti u ideju da alternativno rješenje ne postoji. Umjesto toga, povjerenje se treba voditi idejom da je moguće zamisliti suradnju koja će omogućiti ponovno promišljanje oblika u kojem Unija treba postojati. Kada govorimo o eroziji povjerenja, ne smijemo zaboraviti da je povjerenje puno manje racionalno nego što mislimo. Međutim, kada razmišljamo hoćemo li vjerovati ili ne, vrijedi se prisjetiti još jedne izreke Samuela Johnsona: "Bolje je pretrpjeti nepravdu nego je počiniti i, sretniji je onaj kojega ponekad prevare nego onaj koji nikome ne vjeruje."

Prevela Marina Veverec

Razgovarajmo i promišljajmo o tekstu

Razgovor s autoricom

u sklopu Hay Festivala pogledajte na:

In Conversation: 'Europaz28: visions for the future'

In Conversation: 'Europaz28' – Writing by Women on the Future of Europe

Kontekst

- Nils Christie – norveški kriminolog
- Onora O'Neill – britanska filozofkinja
- Sigmund Freud – psihoanalitičar
- Samuel Johnson – engleski pisac
- Brexit – kratica od "British exit" (Britanski izlazak), riječ koja se upotrebljava kada se govori o izlasku Velike Britanije (VB) iz Europske unije
- koncept "privatnosti" – izraz kojim se označava pravni, odnosno društveni koncept prema kojem svaki pojedinac može određene aktivnosti, mišljenja ili osjećaje "zadržati za sebe", odnosno ne dopustiti da za njih doznaju drugi pojedinci, organizacije, dijelovi društva ili javnost.
- *fake news* ili "lažne vijesti" – vijesti, priče ili *hoaxovi*, stvoreni kako bi namjerno dezinformirali ili prevarili čitatelje. Obično se lažne vijesti stvaraju kako bi se utjecalo na mišljenje čitatelja, progurala neka politička agenda ili stvorila zabuna.
- antivakcerski pokret – pokret grupe protivnika cijepljenja, nastao nakon što je britanski liječnik Andrew Wakefield objavio članak u kojem tvrdi da su cijepljenje i autizam kod djece povezani
- Europska unija stvorena je da bi se okončali česti i

krvavi ratovi između susjednih zemalja koji su na kraju doveli do Drugog svjetskog rata. Bilo je šest država osnivačica: Belgija, Francuska, Italija, Luksemburg, Njemačka i Nizozemska. Rimskim ugovorom 1957. osnovana je Europska ekonomska zajednica (EEZ) ili "zajedničko tržište".

Pripovijedanje i struktura teksta

- Tko su vaši najbolji prijatelj? Kome vjerujete?
- U kakvim je okolnostima i zašto bila ustanovljena Europska unija?
- Koje su vrijednosti Europske unije? Što podrazumijevate pod pojmovima *ljudsko dostojanstvo*, *sloboda*, *demokracija*, *jednakost*, *vladavina prava*, *ljudska prava* i *prava manjina*?
- U porastu je industrija nadzora koja omogućava praćenje i kontroliranje. Iz čega proizlazi nepovjerenje? Odobravate li to što neki roditelji postavljaju videokamere kako bi špijunirali dadilje? Što se koriste softverima kako bi nadzirali odgajatelje u vrtiću? Što su snimanje i nadzor zaposlenika postali nešto sasvim uobičajeno?
- Središnja je tema autoričina teksta paradoksalna povezanost povjerenja i nepovjerenja. Na taj nam način želi objasniti kako razvoj nepovjerenja u sadašnjosti nema racionalne osnove.

Primjeri:

– ne vjerujemo policiji i sudovima, a kad nam se dogodi nešto loše, bez razmišljanja zovemo policiju ili idemo na sud

– ne vjerujemo industriji hrane, a ipak sve namirnice kupujemo u lancu supermarketa
– ne vjerujemo liječnicima dok smo zdravi, ali im se obraćamo za pomoć čim se razbolimo
– ne vjerujemo medijima, a brojni i dalje upijaju dezinformacije na društvenim mrežama.
Kakvo je, prema vašem mišljenju, međusobno povjerenje građana i institucija?

Budimo kreativni!

- Snimite kretanje jednog učenika od ulaska u školu do razreda, slično kako to rade nadzorne kamere. U grupi zajedno pogledajte snimku. Opišite svoje osjećaje, diskutirajte o vrijednostima slobode i ljudskog dostojanstva.
- Pronađite, pročitajte i analizirajte pravila i uvjete obične aplikacije za mobitel ili tablet. Pripremite listu svih elemenata na koje pristajemo da bismo se mogli koristiti uslugom ili uređajem. Vjerujete li još uvijek poslužitelju na isti način?
- Pokušajte prevesti rečenicu "Vjerujem u budućnost Europsku unije jer sam dio te budućnosti" na slovenski jezik. Pokušajte prevesti rečenicu na sve europske jezike. Koji su to jezici? Upotrijebite web-aplikacije za prevođenje.

ŠPANJOLSKA

Edurne Portela

*rođena 1974., španjolska povjesničarka
i spisateljica*

“Isti kamen”

Tri su sata poslije podne jednog od najtoplijih dana madridskog ljeta. Odijevam laganu haljinu, stavljam šešir, uzimam mobitel i ključeve pa krećem prema ulici Mesón de Paredes, od koje me dijeli stotinjak metara. Hodam gore-dolje po ulici, ali nigdje na stazi ne vidim ono što tražim: malenu brončanu ploču na kojoj je ugravirano meni još uvijek nepoznato ime, datum rođenja, izbjeglištva, deportacije, naziv koncentracijskog logora, datum smrti. Znam tek da se nalazi ovdje, ali uzalud hodam uzduž i poprijeko po nesnosnoj vrućini. Već polako želim odustati razmišljajući o paradoksu sjećanja: kada ga odlučimo potražiti, ono nam izmiče, opire se, odbija se utjeloviti. Ali prevruće je za filozofiranje. Govorim si da ću pokušati drugi put, ali onda mi stiže poruka od kolege. Na internetu je pronašao točnu adresu: Mesón de Paredes 60. Upravo sam prošla s druge, sjenovite strane ulice i nisam je zamijetila. Vraćam se i ovoga puta ugledam kako svjetluca iz daljine. Moram kleknuti da bih pročitala što piše: "Manuel García García, rođen 1915., protjeran 1939., Stalag Trier, deportiran 1941., Mauthausen-Gusen, pogubljen 3. 7. 1942." Rukom prelazim preko slova – razlika između pločnika i ploče gotovo je neprimjetna. U najgorem slučaju, prolaznik bi se o nju mogao blago spotaknuti. Pred ulazom u blizini stoji skupina mladih Senegalaca ruku punih ženskih torbica koje prodaju po ulici, povremeno me pogledavaju i smješkuju se. Možda misle da nisam normalna jer klečim na pločniku, a možda točno znaju što predstavlja memorijalna kamena kocka.

To nije jedina takva ploča u Madridu. S vremenom će ih postaviti ukupno 449 u sklopu projekta njemačkog umjetnika Güntera Demniga – *Stolpersteine* – kojemu je cilj na međunarodnoj razini odati počast žrtvama nacizma i

fašizma. *Stolpersteine* u doslovnom prijevodu znači "kamen spoticanja". Ja sam ga pokušavala pronaći, a mnogi će se ljudi o njega slučajno spotaknuti i doznati za barem jednu od tisuća drugih izbjeglica Španjolskoga građanskog rata koji su pred Francovim trupama pobjegli u Francusku. Prilikom prelaska granice, odbjegle su zarobili i odveli u francuske internacijske logore. Mnogi su se pod prisilom pridružili vojsci, neki su pobjegli i pridružili se pokretu otpora, a ostali (uključujući žene i djecu) poslani su u koncentracijske logore po naređenju tadašnjeg diktatora Francisca Franca. Manuel García García bio je jedan od njih.

Obilježavamo obljetnice, prisjećamo se mrtvih, i danas se ježimo pred okrutnošću genocida koji ništa nije sputavalo, podižemo muzeje i "mjesta spomena" koja sve što je žrtva proživjela smještaju u prošlost, vrijeme koje je završeno, protumačeno, zatvoreno. Kad se prisjećamo žrtava fašizma ili nacizma, prvenstveno se fokusiramo na tragediju i nepravdu njihove smrti, a pritom zaboravljamo da nisu svi protjerani zato što nisu bili dijelom odgovarajuće etničke zajednice, već zato što su se zalagali za političke projekte koji su trebali promijeniti svijet u kojemu su živjeli. Pohvalno je što inicijativa *Stolpersteine* pokušava sačuvati sjećanje na strahote fašizma i nacizma, kao i na kompleksnost Francove diktature, ali uz nju je potrebno osvježiti sjećanje na patnje ljudi koji su se usudili pobuniti protiv tih strahota. I zato se veselim španjolskom izdanju dosad neobjavljenog romana *Telefónica* iz 1939. u kojem Ilsa Barea-Kulcsar piše o svojim iskustvima iz Španjolskog građanskog rata. U nekim je zemljama, kao što su Austrija i druge europske zemlje, autorica možda poznatija kao Ilse Kulcsar, članica pokreta otpora i aktivistica. U Španjolskoj

je donedavno bila poznata tek kao "žena" Artura Baree, vrsnog pisca koji se u ratu borio na strani republikanaca i čije je autobiografsko djelo *Kako se kuje pobuna*, u prijevodu Ilse Baree, ujedno i središnje djelo španjolske književnosti u egzilu. Ipak, Ilse je bila mnogo više od autorove supruge i prevoditeljice. Da, bila je i prevoditeljica i autorica, ali je zbog svojeg militantnog djelovanja dvaput završila u zatvoru te je tijekom opsade Madrida radila u republikanskom Centru za novinstvo i propagandu. Ilsa Barea-Kulcsar jest i simbol međunarodne prirode antifašizma i feminizma koja je mnoge žene potaknula na aktivno bavljenje politikom i na obranu demokracije – žene koje su zbog širenja totalitarizma u Španjolskoj i Europi osuđene na prognanstvo, ako ne na zatvor i smrt.

U članku za *Il Corriere della Sera*, Primo Levi napisao je:

Svako doba ima svoj fašizam, a znakovi upozorenja vidljivi su na svakom mjestu gdje vlast građanima uskraćuje slobodu izražavanja i djelovanja po vlastitoj volji. To se postiže na mnoge načine, ne samo policijskom strahovladom nego i skrivanjem i izokretanjem informacija, podrivanjem sustava pravde, paraliziranjem sustava obrazovanja i širenjem nostalgije za svijetom u kojemu je vladao red, u kojemu je nekoliko privilegiranih sigurno živjelo na račun prisilnog rada i prisile šutnje mnoštva.

I naše doba ima svoj fašizam. Svi znakovi koje je Levi prepoznao 1974. godine prisutni su i danas, ali se još uvijek ne suprotstavljamo krajnjoj desnici koja navire u Europi, niti se borimo protiv sve veće normalizacije njezina diskursa, premda nam je on odavno poznat. Taj je diskurs zapravo utjelovljenje one iste sile koja je usmrtila milijune

ljudi i koja se sada, kao i onda, uspostavlja demonizacijom drugačijih. Danas su "drugima" postali imigranti, pripadnici LGBTI zajednice, muslimani, feministi. Svi koji se protive interesima krajnje desnice smatraju se nedomoljubima. Time krajnja desnica opravdava zalaganje za povećanje ovlasti države i ograničavanje slobode izražavanja i slobode medija, ljudskih i građanskih prava i sudske neovisnosti (kao što je slučaj u Poljskoj, Mađarskoj ili Turskoj, gdje se nacionalistička krajnja desnica dograbila vlasti). Za to vrijeme, Europska Unija bavi se tek svojim ekonomskim politikama. Od njezina osnutka, donosi ciljeve i mjere zasnovane na ekonomskim interesima koji isključuju, ili se pak ne podudaraju s pokazivanjem solidarnosti prema najugroženijim manjinama, žrtvama suvremene krajnje desnice.

Komemoracija je nužna, ali je uz nju potrebno uvesti politike sjećanja koje će štititi patnje onih koji su se borili protiv fašizma – muškaraca poput Manuela Garcíe Garcíe i žena poput Ilse Baree-Kulcsar – onih koji predstavljaju dokaz emancipacijske i demokratske struje koja se širila Europom, razotkrivajući one koji će uskoro postati krvnicima; onih koji nas podsjećaju da nas normalizacija govora mržnje sve čini suučesnicima. Možda se onda drugi put ne spotaknemo o isti kamen.

Prevela Marina Vevec

Razgovarajmo i promišljajmo o tekstu

Razgovor s autoricom

u sklopu Hay Festivala pogledajte na:
Nationalism and populism II

Kontekst

- Španjolski građanski rat - naziv je za krvavi oružani sukob koji se od 1936. do 1939. godine vodio u Španjolskoj između ljevičarske vlade i različitih socijalističkih skupina na jednoj, te desničarskih nacionalističkih pobunjenika na čelu s Francom na drugoj strani, koji su imali podršku svrgnute monarhije i vojske. Rat je završio u proljeće 1939. godine ulaskom Francovih snaga u Madrid. Demokracija u Španjolskoj u potpunosti je obnovljena tek 1978.
- Francisco Franco - španjolski časnik i političar (1892. –1975.), organizirao je pobunu protiv republikanske vlade uz pomoć sjevernoafričkih postrojba i stranih legionara čime je započeo Španjolski građanski rat. Na čelu Falange (fašističke stranke) uveo je diktaturu u zemlji i izbjegao uključenje Španjolske u Drugi svjetski rat.
- Günter Demnig – njemački umjetnik koji je 1966. s berlinskim Novim udruženjem za slikarsku umjetnost pokrenuo projekt *Stolpersteine*
- *Stolpersteine* ili "Kamen spoticanja" - projekt koji se provodi diljem Europe i predstavlja postavljanje spomen-obilježja Židovima stradalim u Holokaustu.

Spomen na stradale Židove postavlja se na pločnik ispred vrata kuće u kojoj su živjeli. Prve pločice postavljene su 1992. godine, a do danas ih ima nešto više od 70 tisuća u oko 700 gradova u Europi. Svaku pločicu Günter Demnig izrađuje ručno.

- Primo Levi (Torino, 1919.–1987.) - talijanski je pjesnik, prevoditelj, pripovjedač, romanopisac i esejist.
- Zemlja migranata – u Španjolskoj živi 6 milijuna imigranata, što predstavlja 13.01% populacije cijele zemlje. Više od milijun imigranata dolazi iz Afrike.
- Religija – iako većinu stanovništva čine ateisti, Španjolska se danas još uvijek često pogrešno smatra Katoličkom zemljom
- Seksualna orijentacija – Španjolska je jedna od prvih zemalja u svijetu u kojoj je priznat istospolni brak. Istospolni brak legalan je od 3. srpnja 2005., a homoseksualni parovi imaju pravo i na posvajanje djece.
- Feminizam – feministički pokret je vrlo aktivan. Povodom Međunarodnog dana žena 8. ožujka 2019. u Madridu je sudjelovalo 350.000 ljudi.
- LGBTIQ - kratica koja se odnosi na Lezbijke, Gej muškarce, Biseksualne osobe, Transrodne i Transeksualne osobe, Interseksualne osobe i osobe koje se identificiraju kao Queer

Pripovijedanje i struktura teksta

- Što vam se najviše sviđa kod demokracije?
- Kako biste definirali "slobodu"?
- Možete li zamisliti svijet u kojem su svi potpuno isti? Kakav bi bio taj svijet? Što bi vam najviše nedostajalo?
- Ako biste morali podići spomenik svim dobrim stvarima koje nosi demokracija, kako bi on izgledao? Jeste li ikad putovali u inozemstvo? Što vam se najviše svidjelo? Jeste li imali problema s komunikacijom? Ukoliko je odgovor potvrđan, objasnite kako ste se osjećali kad vas drugi nisu mogli razumjeti?
- Jeste li ikada bili napadnuti zbog toga što ste drugačiji? Kako ste se osjećali?
- Jeste li se ikad smijali nekome zbog načina na koji izgleda ili govori? Kako to možete ispraviti?

Budimo kreativni!

- Ilsa Barea-Kulcsar bila je aktivistica, članica pokreta otpora, simbol feminizma i međunarodne borbe protiv antifašizma. Koje još aktivistice i feministkinje poznajete?
- S kolegama iz razreda odaberi jedno razdoblje/situaciju iz povijesti borbe za ženska prava i rekonstruirajte je kroz kratak film ili predstavu.
- "Danas su "drugima" postali imigranti, pripadnici LGBTI-zajednice, muslimani, feministi." Podijelite se u dvije skupine, jednu "za" i drugu "protiv" jedne od skupina koje autorica navodi kao "druge". Organizirajte debatu.

- Podijelite se u parove u kojima je jedna osoba imigrant, pripadnik LGBTIQ zajednice, musliman ili feminist, a druga novinar. Koja biste pitanja postavili? Kreirajte intervju.

UJEDINJENO KRALJEVSTVO

Hilary Cottam

*rođena 1965., britanska spisateljica,
inovatorica i aktivistica*

“Priča o dvije vještice: Ponovo ispreplitanje socijalne Europe”

PONEKAD RAZMIŠLJAM O VJEŠTICAMA. I u tome nisam sama. Jednog jutra, visoko iznad tračnica u južnom Londonu, pored mjesta u kojem živim, pojavila se nova poruka. "Vještica je mrtva, ali urok ostaje", vikala su velika jeziva bijela tiskana slova. Vještica na koju se referiralo zvala se Margaret, a njezin je urok bilo neoliberalno obećanje da će slobodna, nesputana tržišta svima donijeti bogatstvo. "Ne postoji društvo", proglasila je. "Postoje samo pojedinačni muškarci i žene i svaki je od njih sam odgovoran za svoju sudbinu." Ono što je bitno, rekla nam je, jest *učinkovitost*: sve što je važno vidljivo je, može se izmjeriti i zatim se time može upravljati da bi se unaprijedilo. Kad sam bila mlađa, napustila sam Britaniju, uglavnom zato da bi utekla tom uroku. Željela sam pronaći mjesta na kojima postoje druge ideje o društvu, ljudi koji na različit način promišljaju i stvaraju društvenu promjenu. I tako sam, sasvim slučajno, upoznala jednu drugu vješticu. Njezino ime bilo je Maria: koža joj je bila tamna i suha kao smežurana mahuna tamarinda, a dosezala mi je jedva malo iznad struka. Maria je bila moćna i, iskreno, dobrono zastrašujuća. Rekla je da me želi podučiti. "Ay Hilar, Hilar", intonirala je pozivajući me u opojni polumrak sobice u kojoj je živjela i radila. "Ja sam ta koja ima potrebne vještine, gledaj me i zapisuj što ti kažem." Prestrašena, pristala sam na tjedni trening s Marijom i vodila bilješke dok bi ona poentirala junačkim udarcem šakom u moju nadlakticu i glasnim pljuvanjem na pod. Maria je za sebe tvrdila da se bavi "iscjeljivanjem". Njezin zanat bila je priprema lijekova za ono što je nazivala "okršajima svijesti": sukobi, anksioznosti i bolesti koje se razvijaju kada živiš nadomak svega onoga što ne možeš imati. Razumjela je tjeskobu koja nastaje kada živiš blizu skupih blistavih mjesta koja moraš čistiti i u njima služiti,

a gdje si nikada nećeš moći priuštiti dom. Razumjela je žestoku frustraciju formalnim političkim sustavima u kojima su priče o boljem životu tako udaljene od osobne stvarnosti. Razumjela je bol koju uzrokuju neadekvatni zdravstveni sustavi koji ne znaju liječiti kompleksna tjelesna i duševna oboljenja što se rađaju iz muka teškog siromaštva i sitne svađe koje susjedi započinju kada žive u skućenim uvjetima i unutar nejednakih i nepravednih sustava.

Možda sam tada trebala marljivije učiti jer su te duboke podjele koje su bile Marijina temeljna djelatnost postale dio svakodnevnog života u Velikoj Britaniji. I mi se danas učimo da anksioznost proizvodi podjele i ideje nezamislive u drugim vremenskim razdobljima. Ideje kojima se ne može suprotstaviti niti ih mogu ublažiti uobičajeni alati razumne argumentacije i promišljene debate. Ideje poput Brexita.

Mjesta na kojima radim mjesta su na kojima se dogodio Brexit: Wigan, Rochdale, Swindon. Mjesta su to na kojima su ekonomije temeljene na prošloj industrijskoj revoluciji desetkovane, gdje je urok "učinkovitosti" donio siromaštvo, a ne bogatstvo, gdje je pristojan posao teško naći. Ipak, ljudi koji stoje s druge strane ove velike nacionalne podjele ne mogu pronaći nijedan logičan odgovor na svoja pitanja: Kako su oni kojima su najviše koristili europski fondovi, oni koji će izgubiti ono malo dobrih poslova što ih imaju, kako su "ti ljudi" mogli glasati za izlazak iz Europske Unije? Odgovori možda leže u drugom način razmišljanja, ili u magiji, ako vam je tako draže, u onom načinu razmišljanja koji razumije da su osjećaji i emocije jednako važni kao i sve ono što je "stvarno". Koji razumije da je bolno živjeti s druge strane i da su priče o ekonomskom rastu i prilikama, za većinu ljudi, ništa doli prazna naklapanja koja su odavno

izgubila svoju moć da začaraju.

Antropolog Michael Taussig, koji je bio veoma zaokupljen pitanjima magije i države, pisao je o "hodočasništvu kao metodi", načinu da se čuju službeni i neslužbeni glasovi, modelu koji nam omogućava da svjedočimo i upijamo umjesto da objašnjavamo. Osobno, hodočastim u Wigan, mjesto za koje sam veoma vezana i gdje sam počela raditi prije jednog desetljeća. Nekoć dom rudnika ugljena i industrijske proizvodnje, danas je to mjesto u kojem je opstao samo urok. Ima posla, ali radni su dani dugi, a plaće mizerne – kao gotovo svuda u Velikoj Britaniji, siromašni su siromašni čak iako imaju posao. Vijećnici u Wiganu domišljati su i ujedinili su se sa zajednicom da bi pronašli nove načine da jedni drugima pruže podršku. Hrana se spašava s obližnjeg odlagališta i za vrijeme blagdana grupa lokalnih kuhara priprema tisuće obroka za lokalno stanovništvo. Hrane djecu koja bi, unatoč tome što žive u jednoj od najrazvijenijih ekonomija na svijetu, inače gladovala. Wigan je premoćno glasao za Brexit i prema svemu sudeći, da ih se drugi put pita, opet bi napravili isto. Wigan, kao i ostatak Velike Britanije, osjeća učinke nove tehnološke revolucije koja pustoši zajednice, a istovremeno omogućava nekolicini da živi u nekoć nezamislivom bogatstvu. Ova revolucija, temeljena na digitalnim tehnologijama, umjetnoj inteligenciji i novim oblicima bio-tehnologije, predstavlja nam se na način koji teško shvaćamo. Za neke, budućnost je svijetla, ali drugi pišu o mračnim oblicima automagije koja ne stvara samo društvene i ekonomske podjele nego i uništava samu mogućnost demokracije. Sjeme je posijano možda desetljećima prije – mikročip je izmišljen u isto vrijeme kada je Margaret brusila svoje čarolije – ali učinci su danas neporecivi: mijenjaju nam živote, domove, tijela i zajednice

vrtočlavom brzinom i na načine kojima se nijedan pojedinac ne može sam suprotstaviti.

Prije mnogo godina, suočeni s moćnim oblicima dezintegracije, naši su se vođe usudili sanjati. Usred ratnih ruševina i razaranja ekonomske krize 1930-ih oni su proglasili nužnost društvene revolucije: potrebu za novom strukturom koja će distribuirati dobrobiti tehnološke revolucije – masovne proizvodnje temeljene na nafti – na nove načine. Bit će pristojnih domova za sve, zdravstvenih usluga, obrazovanja, dobrih poslova s plaćama koje su pregovarali sindikati. Diljem Europe to je rezultiralo novim oblicima socijalne države, ojačanim sindikalnim pokretom i novim oblicima međunarodne suradnje – od rođenja Ujedinjenih naroda do početka onoga što je postalo Europska Unija.

Šetati se u to doba srađenim gradovima i svjedočiti redovima očajnih i gladnih ljudi i svejedno vjerovati da će u kratkom vremenskom roku Europljani živjeti relativno ugodno, zahtijevalo je, ako ne magijsko razmišljanje, onda sigurno veliku dozu mašte. Ipak, aktivisti, prosvijećeni poslovni ljudi, angažirani intelektualci, umjetnici i političari udružili su snage u zajedničkom društvenom projektu. Rezultat je bila era neviđenog društvenog procvata. Oni koji su imali tu sreću da su se rodili u Europi živjeli su duže, zdravije i sigurnije živote.

Danas nam te nekoć velike društvene inovacije više ne služe. Nisu sposobne dati odgovor na probleme s kojima se Europa suočava: probleme proizašle iz brze evolucije same prirode rada, korjenitih demografskih promjena, izazova života na krhkom planetu i rastuće nejednakosti u bogatstvu i povezanosti koje danas deformiraju naša društva. Naši naslijeđeni društveni sustavi produkt su svog vremena – mastodontski zdravstveni sustavi mogli su

izliječiti zarazne bolesti, ali ne mogu se nositi s modernim stanjima tijela i uma; škole koje nalikuju pokretnim trakama mogu u nas usaditi osnove, ali nas ne mogu opremiti kreativnim vještinama potrebnima za životno učenje koje nam je danas potrebno. Suočeni smo s novim oblicima siromaštva koje je podjednako vezano za to koga poznajemo kao i to koliko imamo – naši naslijeđeni sistemi ne mogu ni prepoznati ove probleme, kamoli ih riješiti. Danas trebamo vlastitu revoluciju. Onu koja počinje ne po zapovijedi nekoga daleko iznad nas, *već s nama* i novim razumijevanjem toga što zaista znači biti cjelovito ljudsko biće. Moramo napustiti mehaničke modele prošlog stoljeća i početi od toga tko smo mi zaista: ljudi koje jednako pokreće želja za povezivanjem i pripadanjem kao i naši pojedinačni ciljevi. Potrebni su nam novi oblici brige i podrške te stvarnih prilika da rastemo i razvijamo svoje sposobnosti kao pojedinci i zajednice, kao nacije i kao kontinent. Ta revolucionarna reizgradnja započet će ispreplitanjem mitova i priča o onome što je moguće i ujedinjavanju postojećih radikalnih iskustava koje možemo naći u skrivenim kutcima naših nacija, bljeskova budućnosti koja je već oko nas.

Što je najteže u ostvarivanju promjene? Je li moguće da je to vjera da je drugačiji put moguć? Dok je kiša kapala kroz Marijin šuplji krov, ona je gledala onkraj, uprla je pogled prema zvijezdama. Nikad nije umanjivala stvarni razmjer onoga što je bilo izgubljeno ili nedostajalo u njezinu životu ili životu njezinih susjeda, ali je istovremeno mogla vidjeti nove poveznice: između mjesta i ekonomije, između ljudi, između emocija i fizičke stvarnosti – i mogla je od tih niti isplesti nove priče i mogućnosti.

I mi sami možemo vidjeti svoje svijetle točke kako rastu na marginama: novi oblici rada, sastajanja, stvaranja,

protestiranja i debatiranja, novi oblici zajedništva. Ali ni naš politički okvir niti naše priče nisu ih dostigle i zato smo zapetljani i zarobljeni u čaroliji koja je urok: pričama koje naš um odvođe natrag u imaginarnu slavnu prošlost umjesto da ga usmjeravaju naprijed prema onome što može biti. Da bismo rasli zajedno, moramo stvoriti nove priče, nove čarolije i eksperimente koji rađaju nove mogućnosti. To je istinska magija.

Prevela Luiza Bouharouha

Razgovarajmo i promišljajmo o tekstu

Razgovor s autoricom

u sklopu Hay Festivala pogledajte na:

Thinking about the world we live in

Kontekst

- Brexit – kratica od "British exit" (Britanski izlazak), riječ koja se upotrebljava kada se govori o izlasku Velike Britanije (VB) iz Europske unije
- Wigan – grad na sjeverozapadu Engleske, blizu Manchestera
- Rochdale – grad na sjeveru Engleske, blizu Manchestera
- Swindon – grad na jugozapadu Engleske, 56 km zapadno od Bristola i 56 km istočno od Readinga

Pripovijedanje i struktura teksta

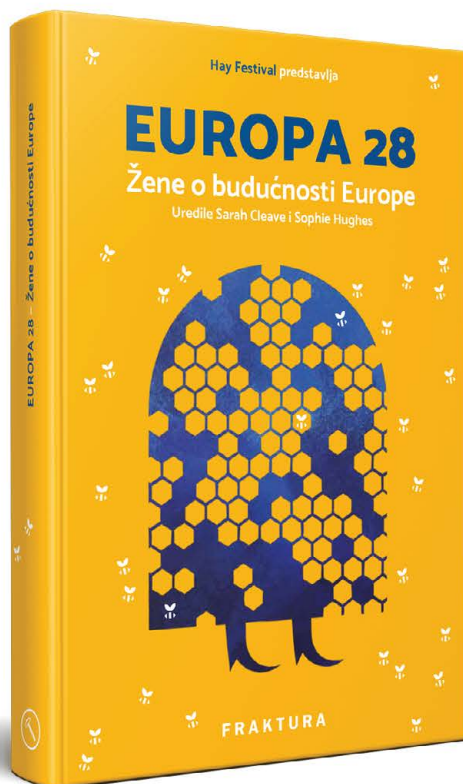
- O čemu govori naslov teksta?
- "Ne postoji društvo. Postoje samo pojedinačni muškarci i žene i svaki je od njih sam odgovoran za svoju sudbinu." Slažete li se s tim? Zašto?
- Što znaš o Brexitu? Koje su pozitivne, a koje negativne strane Brexita za Veliku Britaniju?
- Hrvatska je 2013. godine ušla u Europsku Uniju. Koje su, po tvom mišljenju, pozitivne, a koje negativne strane pristupanja EU?
- Ove godine Hrvatska predsjedava Vijećem Europske unije. Istražite koje su zadaće predsjedništva i kakav je planirani program hrvatskog predsjedanja.

Budimo kreativni!

- Podijelite se u parove i smislite čarobne riječi koje bi Europu pretvorile u savršenu i sretnu Europu. Razmislite o melodiji i smislite himnu (poeziju, slam, rap...).
- Hilary Cottam odabrala je dva simbola, dvije vještice. Odaberite dva lika, izmišljena ili stvarna, koji za vas predstavljaju dvije različite vizije Europe. Zatim kreirajte kazališnu predstavu u kojoj ćete razgovarati s njima. Možete se udružiti i s drugim učenicima i o tome napraviti kratki video!

My EuroVision: EUNICroatia @Hay Festival Europa28 is a project by EUNICroatia and Hay Festival (UK), WOM@ARTS (UK), European Short Story Festival (HR) and European Commission Representation in the Republic of Croatia. EUNIC – European Union National Institutes for Culture – is Europe's network of national cultural institutes and organisations, with 36 members from all 28 EU member states. EUNICroatia members are Goethe-Institut Kroatien, Institut français de Croatie, Embassy of the Republic of Slovenia in Zagreb, Österreichische kulturforum Zagreb, Instituto Cervantes Zagreb, Wallonie-Bruxelles International, Instituto Camões, Záhgrábi Magyar Intézet i Istituto Italiano di Cultura Zagabria.

Pitanja i dodaci tekstu u dijelu „Razgovarajmo i promišljajmo o tekstu“ su osobne interpretacije institucija članica EUNICroatia i ne odražavaju nužno stavove, mišljenja i namjere autorica.

Dizajn i prijelom: Vedrana Šolčić
Koordinator projekta: Ana Kožul

Ulomci preuzeti iz knjige *Europa 28. Žene o budućnosti Europe* (Fraktura, 2020.)

© Fraktura, 2020.

ORGANIZATOR

PARTNERI PROJEKTA

SURADNICI

ČLANICE EUNICroatia

